

Prosjektrapport nr. 7/2013

Forholdet mellom kommunale skatter og avgifter og alders- pensjon

En undersøkelse i 4 kommuner i Aust Agder

Thore K. Karlsen

Tittel	Forholdet mellom kommunale skatter og av gifter og alderspensjon
Forfattere	Thore K. Karlsen
Rapport	Prosjektrapport nr. 7/2013
ISSN-nummer	0808-5544
Trykkeri	Kai Hansen, 4626 Kristiansand

Bestillingsinformasjon

Utgiver

Agderforskning
Gimlemoen 19
N-4630 Kristiansand

Telefon 48 01 05 20
Telefaks 38 14 22 01
E-post post@agderforskning.no

Hjemmeside <http://www.agderforskning.no>

Forord

Denne rapporten er skrevet av Thore K. Karlsen for Agderforskning på oppdrag fra Aust-Agder fylkeseldreråd. Takk rettes til Aust-Agder fylkeskommune for tilleggsfinansiering av prosjektet. Bakgrunnen er en bekymring for utviklingen av forholdet mellom eldres inntekter og kommunale skatter og avgifter/gebyrer i fylkets kystkommuner. Undersøkelsen tar for seg 4 kommuner: Arendal, Risør, Tvedestrand og Lillesand. Innhenting av tallmateriale fra kommunene har vært en tidkrevende prosess. Medlemmer av fylkeseldrerådet har bidratt sterkt til arbeidet med analysene av tallmaterialet. Vi retter derfor en stor takk til dem som har bidratt i dette arbeidet. Eventuelle feil og mangler er i sin helhet forfatterens ansvar.

04. juli 2013
Thore K. Karlsen

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	1
INNHOLDSFORTEGNELSE.....	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING.....	5
1.1 Om prosjektet.....	5
1.2 Bakgrunn.....	6
1.3 Kommunene i undersøkelsen.....	11
1.4 Datamateriale og forbehold.....	12
2 DEL 1. UTVIKLING AV INNTEKTER OG UTGIFTER 2000-2010	15
2.1 Innledning	15
2.2 Skatte- og avgiftsregimene	15
2.3 Eiendomsskatt og kommunale avgifter fra 2000 til 2010	20
2.4 Samlede profiler på eiendomsskatt og avgifter i kommunene	26
2.5 Avgiftsprofilen i de fire kommunene.....	35
2.6 Minstepensjonistenes økonomi	36
2.7 Oppsummering del 1.....	38
3 DEL 2. OVERSIKTSBILDE OVER INNTEKTER OG UTGIFTER 2010	39
3.1 Innledning	39
3.2 Arendal kommune.....	39
3.3 Lillesand kommune.....	47
3.4 Risør kommune.....	53
3.5 Tvedestrand.....	62
3.6 Oppsummering del 2.....	69
LITTERATURLISTE	71
Vedlegg	72
FOU INFORMASJON.....	73

Sammendrag

Undersøkelsen fant sted på bakgrunn av en bekymring i Aust-Agder fylkeseldreråd for utviklingen av forholdet mellom eldre sine inntekter og kommunale skatter og avgifter/gebyrer i fylkets kystkommuner. Undersøkelsen har tatt for seg 4 kommuner: Arendal, Risør, Tvedestrand og Lillesand. Vi har valgt å dele inn undersøkelsen i to deler. Del 1 er basert på modellberegninger ut fra avgifts- og skattesatser, mens del 2 er basert på tall for hva pensjonistene virkelig har betalt til kommunene i avgifter og eiendomsskatt i 2010. Analysene i del 1 er basert på inntekt- og formuesforhold i SSBs statistikkbank og gjennomgang av kommunalt tallmateriale for gebyrer og avgifter for årene mellom 2000 og 2010. Analysene i del 2 er basert på data Agderforskning har mottatt fra Statistisk Sentralbyrå, Husbanken, Skattedirektoratet og de fire kommunene i undersøkelsen. Her er altså utgangspunktet året 2010.

Modellberegningene i del 1 viser at sammenlignet med den prosentvise økningen i Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) sitt standardbudsjett for forbruksutgifter mellom 2000 og 2010, har utviklingen av inntekter for enslige minstepensjonister og minstepensjonistpar økt betydelig mer enn beregnede forbruksutgifter. Dersom eiendomsskatten holdes utenfor, har de øvrige kommunale avgiftene som andel av pensjonistenes inntekter sunket i perioden mellom årene 2000 til 2010. Når eiendomsskatten kommer i tillegg, slår den ut i økning av avgiftenes andel av inntekt for nesten alle inntektsgrupper. Den slår minst ut for lave takster og for minstepensjonister og pensjonister med høy inntekt. Den slår hardest ut for inntektene mellom 2 og 4G, og spesielt for gruppen med inntekt 2-3G. Denne gruppen er, i alle kommunene, sterkest belastet med kommunale avgifter målt i andel av inntekt. Et moment som er verdt å merke seg er at gjennomsnittsinntekten for kvinnelige pensjonister i Agder i år 2010 lå nettopp i dette inntektsintervallet.

Øyeblikksbildet i del 2 av rapporten bekrefter antakelsene fra del 1, at det er inntektsgruppene like over minstepensjon som for det første utgjør den største andelen av alderspensjonistene. Inntektsgruppen over minstepensjon, satt til 2-3G for en-personhusholdninger og minstepensjon til kr. 399 999 for to-personhusholdninger, utgjør samlet sett den største inntektsgruppen blant pensjonistene. Undersøkelsen viser at særlig i den nedre enden av skalaen i denne inntektsgruppen er det grunn til bekymring over forholdet mellom inntekter, skatter og avgifter. Fordi både eiendomsskatt og kommunale avgifter er in-sensitive i forhold til pensjonistenes inntekter, kan det for pensjonister i de lave inntektsgruppene bli et problem å beholde boligen. Bo-

støtte er svært lite brukt av pensjonistene, selv om inntektstall og tall for kommunale avgifter skulle tilsi at langt flere har krav på bostøtte. Her kan det være et potensiale for å øke mange pensjonisters inntekt og levestandard.

1 Innledning

1.1 Om prosjektet

Aust-Agder fylkeseldreråd er bekymret for utviklingen av forholdet mellom eldre sine inntekter og kommunale skatter og avgifter/gebyrer i fylkets kystkommuner. Man ønsker å få dette forholdet dokumentert og har i den forbindelse henvendt seg til Agderforskning med forespørsel om et prosjekt.

Mens Alderspensionistenes inntektsutvikling bestemmes av nasjonal lovgivning og årlig reguleres nasjonalt i forhold til den alminnelige prisstigningen, fastsetter kommunene sine avgifter og gebyrer i forhold til sine behov for budsjettmessig inndekning. Dette har ført til store forskjeller i avgiftsnivået mellom kommunene (Norsk Familieøkonomi 2008).

I tillegg har staten ved lovendring i 2006, i kraft fra 2007, åpnet for at kommunene kan kreve inn eiendomsskatt fra all fast eiendom i kommunen ut fra markedsverdi. Denne skatten er fastsatt at skal ligge mellom 2 og 7 promille av takstgrunnlaget. Kommunene kan fastsette regler for bestemmelsen av takstgrunnlaget.

Eldrerådet er bekymret for at eiendomsskatten i tillegg til økningen i kommunale gebyrer og avgifter kan føre til at mange eldre får så høye boutgifter at de kan nærme seg fattigdomsgrensen.

I Aust-Agder hadde man i 2005 en andel selveide boliger på 76%, mens den for landet som helhet lå på 62,5% (SSB 2006). Ved siste folketelling var andel eneboliger på 81,7% av boligmassen, mens denne andelen for landet som helhet lå på 57% (SSB 2001).

De høye andelene selveide boliger og eneboliger kan føre til høy eiendomsskatt. Dette gjelder særlig ved kysten. Samtidig utgjorde minstepensjonistene ca. 32% av fylkets pensjonister. For landet som helhet lå andelen minstepensjonister i 2010 på 43,5% blant kvinner og 8,2% blant menn. Det er i NAV sin statistikk ikke mulig å få ut denne andelen for Aust-Agder, men det er ingen grunn til å anta avvik i positiv retning, da andelen minstepensjonister var høyere enn for landet som helhet, som er 28,3% (NAV 2012). Eldrerådet betrakter det å eie sin egen bolig som et grunnleggende velferdsgode som skaper trygghet, særlig blant eldre som fortsatt er i stand til å bo hjemme.

1.2 Bakgrunn

1.2.1 Utvikling av utgifter

Alderspensionistenes økonomi bestemmes av forholdet mellom inntekter, formue og utgifter. Inntektene er på den ene siden avhengige av opptjente pensjonspoeng og resultatet av de årlige forhandlingene mellom staten og pensjonistenes organisasjoner. På den andre siden har mange eldre inntekt av formue i form av aksjer, bankinnskudd og fast eiendom. Eller de har økonomisk fordel av nedbetalt husvære slik at boutgiftene blir lave. Imidlertid vil noen hevde at de siste inntektselementene må ses uavhengig av pensjonen da det må kunne forutsettes at pensjonistene skal kunne leve av pensjonsinntekten alene.

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) har utviklet det som nå kalles et *referansebudsjett*, tidligere *standardbudsjett* for forbruksutgifter (SIFO 2010). Vi tar utgangspunkt i endringer i standardbudsjettet mellom årene 2000 og 2010. Standardbudsjettet viser alminnelige forbruksutgifter for ulike typer hushold. Det kan settes sammen slik at det viser kostnadene ved å opprettholde et rimelig forbruksnivå for hushold av ulik størrelse og med forskjellig alders- og kjønns sammensetning.

Budsjettet er begrenset til vanlige, løpende utgifter til mat, klær, hygienartikler o.l. og utgifter til sjeldnere innkjøp av varige forbruksjenstander som møbler, elektrisk utstyr o.l. Standardbudsjettet viser hva det koster å leve på et rimelig forbruksnivå for det aktuelle husholdet, det vil si et forbruk som kan godtas av folk flest og som oppfyller kravene til vanlige helse- og ernæringsstandarder og som gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte. Varene som ligger til grunn for beregningene, holder et alminnelig, bra kvalitetsnivå (ibid). Her er altså ikke for eksempel boutgifter og avgifter til det offentlige medregnet.

For året 2000 (SIFO 2000) var standardbudsjettet 6 685 kr. pr. mnd. for en enslig mannlig pensjonist; 5 190 kr. pr. mnd. for en mannlig pensjonist som bor sammen med sin partner; 6 605 kr. pr. mnd. for en enslig kvinnelig pensjonist; og 5 110 kr. pr. mnd. for en kvinnelig pensjonist som bor sammen med sin partner.

Standardbudsjettet har blitt oppjustert jevnlig basert på justeringer med konsumprisindeks for de enkelte forbruksområdene, samt oppdaterte prisregistreringer. For året 2010 (SIFO 2010) så standardbudsjettet for eldre slik ut:

Tabell 1: Standardbudsjett individspesifikke utgifter for eldre menn og kvinner 2010.

Individspesifikke utgifter, kr. pr. mnd.	Menn	Kvinner
Mat og drikke	2 110	1 810
Klær	710	840
Helse og hygiene	480	560
Fritid	930	930
Reisekostnader	285	285
Totalt:	4 515	4 425

Kilde: SIFO 2010

Tabell 2: Standardbudsjett husholdspesifikke utgifter for hushold bestående av henholdsvis en pensjonist og pensjonistpar 2010.

Husholdspesifikke utgifter, kr. pr. mnd.	1 persons hushold	Pr. person i hushold bestående av et par
Andre dagligvarer	230	145
Husholds artikler	320	175
Møbler	310	175
Telefon/mediebruk	1 450	730
Bilkostnader	2 140	1 560
Totalt:	4 450	2 785

Kilde: SIFO 2010

Ved å summere tabell 1 og 2 vil dette tilsi at en enslig mannlig pensjonist kan beregnes å ha et standardbudsjett for 2010 på 8 965 kr. pr. mnd. En mannlig pensjonist som bor sammen med sin partner kan beregnes å ha et standardbudsjett for samme år på 7 300 kr. pr. mnd. De tilsvarende tallene for kvinnelige pensjonister er henholdsvis 8 875 kr. pr. mnd. og 7 210 kr. pr. mnd.

Sammenlignet med standardbudsjettet for 2000 utgjør dette en økning i perioden på henholdsvis 34% for enslige og rundt 41% for eldre som lever sammen med en partner.

I de senere år er kommunene blitt pålagt store investeringer for å sikre god kvalitet på drikkevann og rensing av avløpsvann. Videre er også kostnadene

for avfallsbehandling – kildesortering og resirkulering økt. Dette har ført til høyere gebyrer for alle brukere av disse kommunale tjenestene.

En betydelig økning i antallet eldre over 80 år har gitt økt press på kommunale omsorgstjenester og dermed økte kostnader for kommunene og tjenestetemottakerne.

Den nyeste tilveksten i kommunale skatter og avgifter er eiendomsskatten på bolig (lov av 1975). I følge St.meld. nr. 29 (2003-2004) utgjør denne skatten en frivillig kommunal objektskatt, dvs. det er frivillig for kommunene å innføre den. Ved lovendring den 16. juni 2006 nr. 25, ble det gitt generell anledning til å kreve inn eiendomsskatt for samtlige eiendommer i kommunen, selv om eiendommene ikke har fellesfinansiert kollektive tilbud, fra og med inntektsåret 2007. Kommunene kan velge å innføre eiendomsskatt på fire forskjellige måter:

- Bare på «verker og bruk».
- Bare i strøk «utbygd på byvis».
- I strøk «utbygd på byvis» og på «verker og bruk».
- I hele kommunen.

Høyeste tillatte skattesats er 7 promille av eiendomsskattetakst, men ved innføring av eiendomsskatt i kommunene kan skatten maksimalt settes til 2 promille første året og deretter høyst økes med 2 promillepoeng i året. Eiendomsskatten baserer seg i praksis på et eget takstgrunnlag som fastsettes av hver enkelt kommune, men noen kommuner har lagt seg nært opp til markedsverdi. Eiendomsskattetakstene kan avvike fra ligningstakstene og variere fra mer teknisk baserte takster til markedsverdier eller byggekostnader. Kommunene kan også fastsette bunnfradrag i eiendomsskattetakstene for boliger.

Etter lovendringen i 2006 økte antallet kommuner med eiendomsskatt (i hele kommunen) fra 55 til 149 frem til 2010. 180 av 309 kommuner med eiendomsskatt hadde innført skatt på bolig og boligskattens andel av kommunenes inntekter av eiendomsskatt økte i perioden fra 38,6% til 42,5% (SSB 2010).

55 kommuner valgte å benytte muligheten til å ha en differensiert skattesats for boliger og fritidseiendommer. 53 av kommunene som har slik differensiering, oppgir å gi en lavere skattesats for boliger og fritidseiendommer enn resten av eiendommene. 84 kommuner valgte et bunnfradrag for boliger og

fritidseiendommer. Fritak fra eiendomsskatt for nye boliger ble benyttet av 76 kommuner i 2010 (SSB 2011).

Fra 2007 til 2011 økte den gjennomsnittlige skatten for en enebolig på 120 m² med 36,8% (SSB 2011). Dette er en økning som er langt høyere enn økningen i konsumprisindeksen i samme tidsrom (10,6 prosentpoeng). Dessuten inngår beskatning på boliger verken i konsumprisindeksen eller SIFOs beregningsgrunnlag.

1.2.2 Utvikling av inntekter

Tabell 3: Utvikling av minstepensjonen, grunnbeløpet og gjennomsnittspensjon i Aust-Agder fra 2000 til 2010.

Kategori	2000	2010	Økning i %
Enslig minstepensjonist	83 615	151 282	80,9
Minstepensjonist par	137 143	279 872	104,1
Minstepensjonist gift med pensjonist med tilleggspensjon	75 761	112 705	48,8
Folketrygdens minstebeløp	49 090	75 641	54,1
Gjennomsnittspensjon i Aust-Agder	110 872	188 482	70,0
Konsumprisindeksen	105,7	128,8	23,1*

* endring i prosentpoeng

Kilde: Statistikkbanken SSB.

I 2010 var for det første grunnbeløpet økt med 54,1% i forhold til år 2000 og for det andre var minstepensjonen økt fra 1G + 70,33% av 1G til 2G. Også for par uten tilleggspensjon var minstepensjonen økt fra 2G + 79,33% av 2G til 2G + 85% av 2G. Disse økningene førte, sammen med reduksjonen i andelen uten tilleggspensjon (minstepensjonistene) fra 33,7% i 2003 til 28,3% i 2010, til at økningen i alderspensjonen i Aust-Agder i det aktuelle tidsrommet ble på hele 70%. Korrigerer vi for utviklingen i konsumprisindeksen, tilsvarende økningen i pensjonene 30,1%. Det vil si det var en reallønnsvekst for pensjonister på 30,1% i perioden og ca. 3% per år.

Vi ser dermed at sammenlignet med den prosentvise økningen i standardbudsjetten mellom 2000 og 2010 som beskrevet ovenfor, har utviklingen av inntekter for enslige minstepensjonister og minstepensjonistpar økt betydelig mer enn beregnede forbruksutgifter.

1.2.3 Bostøtte som kompensasjon

Pensjonister kan, i likhet med den øvrige befolkningen, søke Husbanken om bostøtte dersom bokostnadene utgjør mer enn en viss andel av inntekten. For eldre over 65 år og alders-, uføre- og etterlatte pensjonister med en inntekt som er lavere enn minstepensjon pluss 30% stilles det ingen krav til boligen. Imidlertid virker bestemmelsen om at man i bolig man eier må ha mottatt lån eller tilskudd fra Husbanken eller SND innskrenkende på personkretsen som kan motta bostøtte.

Om man oppfyller vilkårene som er knyttet til husstanden og boligen, vil forholdet mellom godkjente og rimelige boutgifter være avgjørende for om støtte blir innvilget. Bostøtten utgjør 70% av forskjellen mellom godkjente boutgifter og rimelig boutgift. Det er fastsatt øvre grenser for godkjente boutgifter.

Rimelig boutgift er det beløpet som husstanden selv bør kunne betale i boutgifter (egenandel). For en enkeltpersonhusstand med inntekt kr. 90 000 utgjør i 2011 egenandelen kr. 16 600. For samme type husstand med inntekt kr. 150 000 (minstepensjon) utgjør den kr. 27 250.

Videre er det et inntektstak for støtte. Det er relatert til kommunegruppe slik at beløpsgrensen for tildeling av støtte synker med stigende kommunegruppenummer. For Oslo var grensen for vanlig bolig i 2011 kr. 213 000. For kommunene i vår undersøkelse var den kr. 189 000. Kommunegruppe bestemmer også den maksimalt godkjente boutgiften per måned. For en enpersonshusholdning i Oslo utgjorde den i 2011 kr. 6 916, mens den i kommunene i denne undersøkelsen utgjorde kr. 5 083. Boligeiers utgifter til eiendomsskatt godkjennes i sin helhet som boutgift (Husbanken 2011).

Pensjonister med inntekt under minstepensjon pluss 30% får i tillegg til boutgiftene godkjent et nærmere fastsatt beløp som skal dekke utgifter til lys og varme.

Siden år 2000 har alderspensjonistenes utgifter til kommunale skatter og gebyrer utvilsomt økt, især i kommuner med eiendomsskatt på bolig.

Tabell 4: Utvikling i antall personer med bostøtte i kommunene 2009 – 2011.

Kommune	Økning i antall	Økning i %	Antall mottakere 2011
Arendal	251	23,9	1 301
Lillesand	36	23,1	192
Risør	20	11,6	192
Tvedestrand	50	28,4	226

Kilde: Statistikkbanken SSB.

Det er å bemerke at Tvedestrand har den høyeste økningen og også den største andelen personer med bostøtte i forhold til befolkningen, men kommunen har også den høyeste andelen personer med sosialstønad.

1.3 Kommunene i undersøkelsen

Kommunene i undersøkelsen ble valgt ut etter fylkeseldrerådets ønske, og med bakgrunn i rådets bekymring over innføringen av eiendomsskatt basert på markedspris i Arendal og Lillesand. Fylkeseldrerådet, som finansierer prosjektet, ønsket å få med en kommune uten eiendomsskatt for å kontrollere om fravær av eiendomsskatt fører til høyere gebyrer på andre tjenester i kommunen. Derfor ble Grimstad tatt ut av det opprinnelige utvalget og erstattet med Tvedestrand som ikke har eiendomsskatt. Kommunene er da:

1) Arendal

Arendal kommune hadde per 01.01. 2011 42 229 innbyggere. Av disse var 4 420 67 år eller eldre, dvs. dette er antallet som tilhører målgruppen i denne kommunen. I Arendal utgjorde personer over 67 år 10,5% av innbyggerne.

2) Lillesand

Lillesand kommune hadde per 01.01. 2011 9 859 innbyggere. Av disse var 1 267 67 år eller eldre. I Lillesand utgjorde personer over 67 år 12,9% av innbyggerne.

3) Risør

Risør kommune hadde per 01.01. 2011 6 891 innbyggere. Av disse var 1 124 67 år eller eldre. I Risør utgjorde personer over 67 år 16,3% av innbyggerne.

4) Tvedestrand

Tvedestrand kommune hadde per 01.01. 2011 5 991 innbyggere. Av disse var 919 67 år eller eldre. I Tvedestrand utgjorde personer over 67 år 15,3% av innbyggerne.

Som vi ser, hadde de minste kommunene, Risør og Tvedestrand, den største pensjonistandelen av befolkningen. Det har ikke vært mulig å få ut tall for andelen minstepensjonister i kommunene, men i 2007 lå andelen på ca. 32% i fylket. Denne andelen forventes å synke fram mot år 2050.

1.4 Datamateriale og forbehold

Vi har valgt å dele inn undersøkelsen i to deler. Del 1 er basert på modellberegninger ut fra avgifts- og skattesatser, mens del 2 er basert på tall for hva pensjonistene virkelig har betalt til kommunene i avgifter og eiendomsskatt.

1.4.1 Datagrunnlag del 1

Analysene i del 1 er basert på inntekst- og formuesforhold i SSBs statistikkbank og gjennomgang av kommunalt tallmateriale for gebyrer og avgifter mellom 2000 og 2010.

1.4.2 Datagrunnlag del 2

Selv om det på grunn av kommunenes skifte av datasystem i perioden 2000 – 2010 ikke er mulig å foreta en konkret sammenligning av pensjonistenes utgifter til kommunale skatter og avgifter disse årene, kan det likevel være interessant å lage et øyeblikksbilde av dagens utgifter. Prosjektets data gir muligheter for å beskrive utgiftsnivåene for pensjonister i de fire kommunene i 2010. Analysene i del 2 er basert på data Agderforskning har mottatt fra Statistisk Sentralbyrå, Husbanken, Skattedirektoratet og de fire kommunene i undersøkelsen. Fra SSB har vi mottatt data om pensjonistenes sivilstatus, inntekter og formue. Husbanken har bidratt med data om bostøtte, Skattedirektoratet med data om ektefelles inntekt og kommunene med data om pensjonisthusholdningenes innbetalinger av kommunale avgifter og eiendomsskatt. Agderforskning har latt SSB – med tillatelse fra personvernombudet og NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste) – koble sammen data med et nøytralt løpenummer som personkjennetegn slik at de ble anonymisert.

Det tok et år å få ut data fra kommunene og data-uttrekket ble i alle fire kommuner foretatt av det IT-selskapet som driftet kommunenes datasystemer. For data-uttrekket fra kommunene lå det følgende kriterier til grunn:

- Personene skulle ha fylt 67 år året før referanseåret (2010)

- Personene skulle være registrert som bosatte i kommunene med inntekt og formue per 01.01. 2011
- Eiendomsskatt for næringseiendom ble tatt ut av listene

Vi mottok data fordelt på personer med forskjellig sivil status. For våre beregninger var det kun interessant å analysere data fordelt på en- og topersonhusholdninger. Dette krevde en omkodning av enker, enkemenn, skilte og separerte til en-personhusholdninger. Ingen pensjonister var kodet som sambore. Videre var det i to-personhusholdninger en person som stod oppført som innbetaler av de kommunale avgiftene og eiendomsskatten. Derfor inneholdt datafilene ingen opplysninger om alder for den andre personen i husholdningen slik at det i to-personhusholdningene også kan være et visst antall som er yrkesaktive. Følgelig kan vi kun for en-personhusholdningene sette likhetstegn mellom antallet husholdninger og antallet alderspensjonister. Vi kan altså ikke multiplisere antallet to-personhusholdninger med 2 og påstå at dette er antallet alderspensjonister i slike husholdninger i en kommune.

For tre av kommunene, unntatt Tvedestrand, kan vi heller ikke være sikre på at vi ikke har fått med hytteeiere. I Tvedestrand kan vi skille ut et 30-talls hytteeiere som kun betaler renovasjon til kommunen, men ikke de som også er påkoblet vann og avløp. Vi har derfor ikke strøket andre husholdninger enn de som har betalt inn bagatelmessige beløp til kommunene. Dette kan skyldes dødsfall i referanseåret 2010.

I data fra kommunene var det et betydelig frafall av personer som ikke hadde gyldig fødselsnummer. Disse besluttet vi å ta ut av undersøkelsen. Døde personer som fortsatt stod som innbetaler til kommunene i 2010 ble også tatt ut av undersøkelsen.

Data fra kommunene var svært omfangsrike. For Arendal fikk vi for eksempel over 58 000 transaksjoner fordelt på 3 125 husholdninger – det utgjorde et omfattende arbeid å renske disse filene ned til ett sett med transaksjoner per husholdning.

Videre ble data levert i to omganger – først fikk vi data uten ektefelles inntekt og flere måneder senere data med ektefelles inntekt. Disse dataene var like omfangsrike som den første leveransen og innebar en like arbeidskrevende rensing. Det var også falt bort noen løpenummer og kommet til noen nye i den siste leveransen, men avviket var svært lite. Vi har for beregningene for to-personhusholdninger brukt tallene fra den siste dataleveransen som utgangspunkt. Det kan derfor være noen små avvik mellom de innledende oversiktene for hver kommune og antallet to-personhusholdninger i tabellene

som fremstiller deres økonomi. Avvikene er imidlertid av bagatellmessig karakter.

De kommunale avgiftene er beregnet ved summering av de forskjellige årsavgiftene og eiendomsskatten. Disse avgiftene er hentet fra kommunens regnskapssystem og anført uten merverdiavgift. Det innebærer at det på avgiftene, men ikke på eiendomsskatten, kommer merverdiavgift i tillegg til de beløpene vi opererer med.

Som inntektsbegrep i undersøkelsen har vi brukt SSBs begrep om husholdningenes bruttoinntekt før skatt. Den omfatter lønns-, nærings-, pensjons- og kapitalinntekter. Skatten vil, for alle som ikke er minstepensjonister, bli trukket fra inntektene man har oppført, dvs. bruttoinntekten viser ikke hva pensjonistene netto har til disposisjon for å betale sine utgifter. Sammensetningen av skatt (skatt på inntekt, aksjer, bankformue, fast eiendom) vil imidlertid kunne føre til betydelige forskjeller i skattebeløp og er ikke mulig å undersøke med vårt datamateriale. En kartlegging av pensjonistenes netto inntekt etter skatt vil kreve betydelig større ressurser enn denne undersøkelsen hadde til disposisjon. Likevel gir bruttoinntekten og data om formue i denne undersøkelsen et brukbart grunnlag for å bedømme pensjonistenes økonomi fordi de beskriver de øvre rammene for pensjonistenes muligheter for forbruk.

Bankformue omfatter alle innenlands bankinnskudd registrert på referansepersonen med kommunalt løpenummer.

Aksjeformue er slått sammen av aksjer og verdipapirer innenlands for referanseperson med kommunalt løpenummer.

Formue i form av fast eiendom omfatter all fast eiendom som ikke er registrert som næringseiendom og er registrert på referanseperson med kommunalt løpenummer. Videre er formuen registrert som husholdningens felles formue.

Betaling for hjemmehjelp inngår ikke i tallmaterialet for denne delen av undersøkelsen.

2 DEL 1. Utvikling av inntekter og utgifter 2000-2010

2.1 Innledning

Denne delen av undersøkelsen er basert på en modellberegning av utviklingen av inntekter og utgifter hos pensjonister i de 4 kommunene som inngår i undersøkelsen mellom år 2000 og 2010.

2.2 Skatte- og avgiftsregimene

Skatte- og avgiftsstrukturene i de fire kommunene kan inndeles i typer etter hvilket grunnlag de beregnes i forhold til. Det dreier seg om fire typer avgifter: Egenandeler ved hjelp i hjemmet, gebyrer for kommunal infrastruktur, gebyrer for avfallssortering og eiendomsskatt.

1) *Hjemmehjelp*

Den eneste avgiften som er inntektsavhengig, er egenandeler for hjemmehjelp. I alle kommunene er den blitt utformet slik at den omfordeler til fordel for minstepensjonistene. Disse betaler et relativt lavt, fast gebyr. Gebyrene øker med økende inntekt målt i antallet grunnbeløp pensjonisten tjener. Når pensjonistens inntekt krysser en gebyrgrense, øker innbetalingen til kommunen.

2) *Vann og avløp (teknisk etat)*

Avgiftene til vann og avløp er ikke relatert til inntekt, men som regel til størrelsen på pensjonistens bolig. Den kan derfor slå forskjellig ut i forhold til pensjonister med lik størrelse på bolig, men med forskjellig inntekt. Dersom minstepensjonister sitter med store boliger, vil de betale en høyere andel av inntekten sin i avgift til kommunen enn pensjonister med lik boligstørrelse og høyere inntekt.

3) *Avfallshåndtering*

Avgift til avfallshåndtering settes som regel likt per husstand. Det vil si at hver husstand betaler det samme beløpet i avgift. Det finnes også mulighet for miniabonnementer, noe mange pensjonister benytter seg av.

4) *Eiendomsskatt*

Eiendomsskatten har flere varianter. Den store, grunnleggende forskjellen mellom eiendomsskatt er hvorvidt den er markedsbasert eller kriteriebasert. Noen kommuner har også minstefradrag og noen krever ikke skatt for nye boliger et visst antall år (for å fremme boligbygging og tilflytting). I likhet

med gebyrene for avfallshåndtering og infrastruktur er heller ikke eiendomsskatten inntektsrelatert. Minstepensjonister med bolig med høy markedsverdi vil risikere å måtte betale en langt høyere andel av sin inntekt i eiendomsskatt enn pensjonister med høyere inntekt. Eiendomsskatten er dermed potensielt negativt omfordelende.

2.2.1 Avgiftsregimet i Arendal

Hjemmehjelpsatsene i Arendal er inntektsavhengige i forhold til pensjonens størrelse målt i antall grunnbeløp. Den har en profil slik at den slår sterkest ut for inntekt mellom 2 og 3G, dvs. at den tar den største andelen av inntekten for gruppen med inntekt i denne størrelsesorden. Ellers øker den relativt proporsjonalt med økende inntekt.

Avgiftene knyttet til *vann og avløp* (teknisk etat) er proporsjonale med boligens størrelse og har hatt en moderat økning i perioden 2000 – 2010.

Avgift for *avfallshåndtering* utgjør et fast beløp uansett boligstørrelse. Den har også økt moderat i undersøkelsesperioden og det finnes også et rimelig miniabbonnement.

Arendal kommune innførte i 2010 en markedsbasert *eiendomsskatt* uten minstefradrag og tak. Skatten baseres på 40% av takstsummen og det første året ble dette beløpet beskattet med 7 promille. Fra 2011 ble dette endret til 5,6 promille.

Eksempler på eiendomsskatt i Arendal (5,6 promille)

1.	Eiendomsverdi kr. 1 000 000	Skatt = kr. 2 240
2.	Eiendomsverdi kr. 2 000 000	Skatt = kr. 4 480
3.	Eiendomsverdi kr. 3 000 000	Skatt = kr. 6 720
4.	Eiendomsverdi kr. 5 000 000	Skatt = kr.11 200
5.	Eiendomsverdi kr. 10 000 000	Skatt = kr.22 400

Målt i kroner i forhold til boligens verdi har Arendal den høyeste eiendomsskatten av de undersøkte kommunene.

2.2.2 Avgiftsregimet i Lillesand

Som de øvrige kommunene har Lillesand en lav sats for inntekter opp til 2G (minstepensjonen) for *hjemmehjelp*, men har så de høyeste satsene av samt-

lige kommuner for inntekter ut over dette. Satsene er også til dels progressive – de tar en større andel av inntektene dess høyere de blir.

Satsene for avgifter til *vann og avløp* (teknisk etat) består av en fastbeløpan- del og en andel som øker med boligens størrelse. Avgiftsnivået er det nest høyeste i de fire kommunene.

Lillesand har satt bort *avfallshåndteringen* til et interkommunalt selskap og de er organisert med et fast beløp per bolig. Avgiftene er de høyeste i de un- dersøkte kommunene. Det finnes muligheter for reduserte abonnemeter.

For *eiendomsskatt* har Lillesand innført et system med hvor det tas utgangs- punkt i markedsverdien. Fra markedsverdien trekkes et bunnfradrag på kr. 600 000. Deretter trekkes 37% fra markedsverdien. Den summen som da fremkommer, blir beskattet med 2 promille. Det er et tak på skattesummen på kr. 30 000 per år.

Med bunnfradraget har Lillesand redusert skatten på boliger med lav mar- kedsverdi. Eksempler på beskatning:

1.	Bolig med verdi kr. 1 000 000	Eiendomsskatt kr. 504
2.	Bolig med verdi kr. 2 000 000	Eiendomsskatt kr. 1 764
3.	Bolig med verdi kr. 3 000 000	Eiendomsskatt kr. 3 024
4.	Bolig med verdi kr. 5 000 000	Eiendomsskatt kr. 5 544
5.	Bolig med verdi kr. 10 000 000	Eiendomsskatt kr. 11 844

Profilen i skattesystemet med lavere skatt på boliger med lav markedsverdi trenger i Lillesand ikke nødvendigvis være identisk med en sosial profil. Men det er en viss sannsynlighet for at bolig med lav markedsverdi er eiet av personer med lav inntekt. Et unntak kan være minstepensjonister som eier hus med vakker beliggenhet og dermed har høy markedsverdi. I denne kommunen eier i følge Huseiernes Landsforening mange pensjonister boliger med høy markedsverdi (telefonintervju 11.05. 2012).

2.2.3 Avgiftsregimet i Risør

Gebyret for *hjemmehjelp* er i Risør bygd opp etter inntekt målt i antall grunnbeløp – slik som i de øvrige kommunene. Det har også en lav sats for minstepensjonister og øker progressivt for de høyeste inntektene slik at det får en positivt omfordelende effekt i forhold til de lavere inntektene.

Risør har i perioden 2000 – 2010 senket sine gebyrer for *vann og avløp* (teknisk etat), men har fortsatt de nest høyeste gebyrene av de fire kommu-

nene. Avgiften er satt sammen av et relativt høyt fastbeløp og en andel som er avhengig boligens størrelse. Denne strukturen gir en relativt høy avgift for små boliger.

Avfallshåndteringen er satt bort til et interkommunalt selskap og betales med et fast beløp per bolig. Dette beløpet er det laveste i de fire kommunene.

I Risør ble *eiendomsskatt* innført i 2003. Den består av flere elementer med en tomteverdi i bunnen og deretter med tallkoeffisienter for innvendig standard, boligens flateinnhold, byggeår og beliggenhet. Summen av dette blir delt på 2 og den summen som da framkommer blir ilagt en skatt på 7 promille. Tomteverdien settes i alle tilfeller til kr. 200 000. Deretter multipliseres boligens flateinnhold med kr. 5 000. Videre tildeles boligene en beliggenhetsfaktor på mellom 0,6 og 2,5. Innvendig standard kan variere, men blir i de fleste tilfellene satt til 1,0. Bygninger bygd før 1959 får en reduksjonsfaktor på 0,6 og bygninger bygd 1960 – 79 en faktor på 0,8. Det er vanskelig å vurdere hvordan dette slår ut i skatt uten praktiske eksempler.

Vi vil derfor beregne eiendomsskatten for 6 boliger i 3 størrelser og med typiske forskjeller i beliggenhet og alder.

1. Bolig bygd i 1975, flateinnhold 60m^2 , beliggenhet 1,0 og innvendig standard 1,0. For denne blir eiendomsskatten kr. 1 400
2. Bolig bygd i 1930, flateinnhold 80m^2 , beliggenhet 1,7 og innvendig standard 1,0. For denne boligen blir eiendomsskatten kr. 2 142.
3. Bolig bygd i 1990, flateinnhold 80m^2 , beliggenhet 1,0 og innvendig standard 1,0. Eiendomsskatten blir her kr. 2 100.
4. Bolig bygd i 1960, flateinnhold 120m^2 , beliggenhet 2,5, innvendig standard 1,0. Eiendomsskatten blir her på kr. 5 600.
5. Bolig bygd i 1990, flateinnhold 120m^2 , beliggenhet 1,0 og innvendig standard 1,0. Eiendomsskatten blir her kr. 2 800.
6. Bolig bygd i 2000, flateinnhold 120m^2 , beliggenhet 2,5 og innvendig standard 1,5, altså en luksusbolig med topp beliggenhet. Eiendomsskatten blir for denne blir kr. 10 500

Dette kriteriesystemet virker vel avveid fordi det gir en reduksjonsfaktor til eldre boliger som ofte har en fin beliggenhet og derfor en høy markedsverdi. Dersom boligen i eksempel 6 hadde vært bygd i 1920, med sannsynlig innvendig standard på 1,0 ville det ha fått en eiendomsskatt på kr. 4 200.

2.2.4 Avgiftsregimet i Tvedestrand

Gebyret for *hjemmehjelp* er som i de øvrige kommunene avhengig av inntekt målt i antall grunnbeløp. Det er et lavt gebyr for minstepensjonister som så øker med stigende inntekt. Fra 2-3G til gjør det et betydelig hopp for inntekter mellom 3 og 4G. Så øker det kraftig for høyere inntekter.

Avgiftene til *vann og avløp* (teknisk etat) beregnes som et flatt beløp per bolig, uavhengig av boligens størrelse. I 2010 var disse avgiftene de høyeste blant de fire kommunene i undersøkelsen. Dette skyldes i følge kommunalsjefen at kommunen har gjennomført større investeringer i vann og avløp i begynnelsen av 2000-tallet. Disse er nå delvis nedbetalt slik at kommunen planlegger å redusere dem de kommende årene.

Gebyret for *avfallshåndtering* er et fast gebyr likt for alle boliger. Avfallshåndteringen er satt bort til et interkommunalt selskap og gebyret er det nest høyeste blant de fire kommunene.

Tvedestrand har *ikke eiendomsskatt*.

Antakelsen om at kommuner uten eiendomsskatt har høyere gebyrer og avgifter enn kommuner med eiendomsskatt, synes i dette tilfellet å være bekräftet. Men de høyere gebyrene i Tvedestrand utgjør i sum mindre enn hva innbyggerne i de andre kommunene betaler i eiendomsskatt.

2.3 Eiendomsskatt og kommunale avgifter fra 2000 til 2010

2.3.1 Gebyrer hjemmehjelp

Ingen av kommunene var i stand til å gi oss andre data enn satsene for hjemmehjelp, verken for år 2000 eller for år 2010. Dels hadde de skiftet datasystem siden år 2000 og dels ble den fakturert på en måte som gjør at kommunen måtte ha skilt ut innbetalingene manuelt. På grunn av taushetsplikt fikk heller ikke Agderforskning tillatelse til å skille ut disse dataene. Gebyrene for hjemmehjelp varierer i alle kommunene etter inntekt målt i forhold til folketrygdens grunnbeløp.

Tabell 5: Oversikt over satsene for hjemmehjelp i kommunene 2000 – 2010. Sats i kroner per år.

Kommune	-2G 2000	-2 G 2010	2-3G 2000	2-3G 2010	3-4G 2000	3-4G 2010	4-5G 2000	4-5G 2010	5G+ 2000	5G+ 2010
Risør	1 800	1 980	4 560	5 400	9 120	10 740	13 800	16 260	18 360	21 600
Tvedestrand	600	1920	3 600	4 632	5 400	9 264	10 800	14 556	12 600	18 520
Arendal	600	1920	2 400	7 200	3 840	12 240	5 760	12 240	7 680	14 400
Lillesand	600	1920	3 840	7 980	8 280	14 928	12 480	22 356	16 620	28 620

Kilde: Kommunalt tallmateriale

Vi ser at det målt i kroner har vært en til dels betydelig økning i gebyrene i den aktuelle ti-årsperioden. For minstepensjonister er beløpet relativt likt i alle fire kommuner. Opp til 4G har Tvedestrand kommune de laveste satsene. Risør og Tvedestrand har lave satser for pensjoner mellom 2 og 3G.

Fra 4G har Arendal lavest satser. Lillesand har de høyeste satsene fra 2G og disse satsene er til dels vesentlig høyere enn de øvrige kommunenes satser. Både Tvedestrand og Risør har en progressiv økning i satsene for de høyeste inntektsklassene.

Tabell 6: Økning i satser for hjemmehjelp i kommunene 2000 – 2010 i %.

Kommune	-2G	2-3G	3-4G	4-5G	5G+
Risør	10	18,4	17,8	17,8	17,6
Tvedestrand	220	28,7	71,2	34,8	47
Arendal	220	200	218,8	112,5	87,5
Lillesand	220	107,8	80,3	79,1	72,2

Kilde: Kommunalt tallmateriale

Vi har brukt middeltallet for inntekt som utgangspunkt for å beregne den prosentuelle økningen. Det vil for eksempel si middeltallet mellom 2 og 3G, middeltallet mellom 3 og 4G, etc.

Prosentmessig har de største økningene vært i Arendal kommune, men dette kan forklares med at Arendal i utgangspunktet hadde relativt lave satser sammenlignet med for eksempel Risør.

Tabell 7: Hjemmehjelputgiftens andel av pensjonen i år 2000 og 2010 i prosent av høyeste og laveste desil i inntektsgruppene per kommune.

Inntekt	Risør 2000	Risør 2010	Tvedestrand 2000	Tvedestrand 2010	Arendal 2000	Arendal 2010	Lillesand 2000	Lillesand 2010
2G-10 %	2,2	1,5	0,7	1,4	0,7	1,4	0,7	1,4
2G+0,1G	4,4	3,4	3,5	2,9	2,3	4,5	3,7	5,0
3G-0,1G	3,2	2,5	2,5	2,1	1,7	3,3	2,7	3,6
3G+0,1G	6,0	4,6	3,5	4,0	2,5	5,2	5,4	6,4
4G-0,1G	4,8	3,6	2,8	3,1	2,0	4,1	4,3	5,1
4G+0,1G	6,9	5,2	5,4	4,7	2,9	3,9	6,2	7,2
5G-0,1G	5,7	4,4	4,5	3,9	2,4	3,3	5,2	6,0
5G+0,1G	7,3	5,6	5,0	4,8	3,1	3,7	6,6	7,4

Kilde: Kommunalt tallmateriale

For Risør har utgiftene til hjemmehjelp som andel av pensjonen sunket i alle inntektsklasser fra år 2000 til år 2010. I Tvedestrand er bildet noe blandet; andelen har økt for noen inntektsgrupper og sunket for andre. Både i Arendal og Lillesand legger gebyret for hjemmehjelp i dag beslag på en større andel av inntekten enn i år 2000. Vi ser også at denne måten å beregne inntekten på, som altså er kommunenes egen beregningsmåte, slår ut forskjellig for de forskjellige inntektsklassene. Dette reiser spørsmålet om alternative beregningsmåter for hjemmehjelpgebyret.

2.3.2 Avgifter teknisk etat

Tabell 8: Utvikling av kostnader til teknisk etat år fra år 2000 til år 2010

Kommune	Størrelse bolig	Vann 2000	Vann 2010	Avløp 2000	Avløp 2010	Avfall 2000	Avfall 2010
Arendal	80m ²	1 834	1 898	3 427	3 820	1 499	2 383
	100m ²	1 834	2 085	3 680	4 145	1 499	2 383
	120m ²	1 834	2 273	3 932	4 470	1 499	2 383
Lillesand	80m ²	1 455	2 473	3 438	3 270	1 696	4 518
	100m ²	1 819	3 090	4 298	3 814	1 696	4 518
	120m ²	2 183	3 708	5 138	4 358	1 696	4 518
Risør	80m ²	4 199	2 202	6 300	4 796	1 673	2 913
	100m ²	4 433	2 238	6 650	5 165	1 673	2 913
	120m ²	4 666	2 273	7 000	5 519	1 673	2 913
Tvedestrand	80m ²	1 875	4 475	5 500	5 775	1 375	3 050
	100m ²	1 875	4 475	5 500	5 775	1 375	3 050
	120m ²	1 875	4 475	5 500	5 775	1 375	3 050

Kilde: Kommunalt tallmateriale

Siden flertallet av disse avgiftene er knyttet til boligens størrelse og ikke er relatert til inntekt, har vi her valgt å ta utgangspunkt i boliger av en størrelse de fleste nordmenn bor i (SSB boligstatistikk 2011).

I den neste tabellen har vi summert kostnadene til kommunale avgifter til infrastruktur og beregnet økningen i % for perioden 2000 – 2010.

Tabell 9: Sum avgifter til avfallshåndtering og teknisk etat 2000 – 2010. Økning i prosent

Kommune	Boligens størrelse	Sum år 2000	Sum år 2010	Økning i %
Arendal	80m ²	6 760	8 101	19,8
	100m ²	7 013	8 613	22,8
	120m ²	7 265	9 126	25,6
Lillesand	80m ²	6 589	10 261	55,7
	100m ²	7 813	11 422	46,2
	120m ²	9 017	13 359	46,8
Risør	80m ²	12 172	9 911	-18,6
	100m ²	12 756	10 316	-19,1
	120m ²	13 339	10 705	-19,7
Tvedestrand	80m ²	8 750	13 300	52,0
	100m ²	8 750	13 300	52,0
	120m ²	8 750	13 300	52,0

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Som i den forrige tabellen har vi her tatt utgangspunkt i boliger i de tre mest vanlige størrelsene. Vi ser at Tvedestrand har de høyeste kostnadene og også den største økningen. Risør har senket sine avgifter, mens Arendal har de laveste avgiftene.

Disse størrelsene viser litt om utviklingen det aktuelle tiåret. Men det viktige spørsmålet er hvilke andeler av alderspensjonen de kommunale avgiftene legger beslag på. Vi har her lagt grunnbeløpene i 2000 og 2010 til grunn. For hver inntektsklasse målt i grunnbeløp fra – til, for eksempel 2 – 3G har vi beregnet andel av inntekten for første desil (den første 10%) etter det laveste grunnbeløpet og den siste desilen (de siste 10%) før det høyeste grunnbeløpet. Innen hver inntektsgruppe får vi da gjennomsnittsinntekten for de 10 % som tjener minst og tilsvarende for de 10% som tjener mest. De 8 desilene (80 %) som ligger mellom vil da betale andeler av sin inntekt som ligger mellom disse gruppene. Vi bruker de nominelle kronebeløpene for år 2000 og 2010 som beregningsgrunnlag, da det er av disse beløpene avgiftene beregnes. Som det fremgår av kapittel 1.2.2 har pensjonister i alle inntektsgrupper hatt en reallønnsvekst på ca. 30% i perioden.

Tabell 10: Avgifter til infrastruktur (vann, avløp og avfallshåndtering), andel av inntekt i % for inntekter inntil 5G i perioden 2000 - 2010

Kommune	Boligens størrelse	2G 2000	2G 2010	2-3G 2000	2-3G 2010	3-4G 2000	3-4G 2010	4-5G 2000	4-5G 2010
Arendal	80m ²	6,9	5,3	6,5	5,1	4,4	3,4	3,1	2,4
	100m ²	7,1	5,7	6,8	5,4	4,6	3,6	3,2	2,5
	120m ²	7,4	6,0	7,0	5,7	4,7	3,9	3,7	2,7
Lillesand	80m ²	6,7	6,8	4,3	4,4	4,3	2,8	3,0	3,0
	100m ²	8,0	7,6	7,6	7,2	5,1	4,8	3,5	3,3
	120m ²	9,2	8,8	8,7	8,4	5,9	5,7	4,1	3,9
Risør	80m ²	12,4	6,6	11,8	6,2	8,0	4,4	5,0	3,0
	100m ²	13,0	6,8	12,4	6,5	8,4	4,4	5,2	2,7
	120m ²	13,6	7,1	12,9	6,5	8,8	4,4	5,4	2,8
Tvedestrand	80m ²	8,9	8,8	8,5	8,3	5,7	5,7	4,0	3,9
	100m ²	8,9	8,8	8,5	8,3	5,7	5,7	4,0	3,9
	120m ²	8,8	8,8	8,5	8,3	5,7	5,7	4,0	3,9

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Prosentene er i tabellen regnet av middeltallet for inntektene for inntekter som er angitt i intervaller som 2-3G. For 2G er de regnet grunnbeløpet. Gjennomgående er de kommunale avgiftene i perioden sunket i forhold til pensjonistenes inntekter. Fordi de enten beregnes som et fast beløp eller tar utgangspunkt i boligens areal, legger de beslag på en betydelig større andel av de lavere enn av de høyere inntektene.

I Tvedestrand beregnes avgiftene til vann og avløp som et fast beløp. Dette innebærer at de blir like uansett boligens størrelse. Vi har her ikke regnet inn effekten av miniabonnementer for avfallshåndtering. Det ville ha gjort avgiftsnivået enda gunstigere for pensjonistene.

2.3.3 Samlet avgiftsnivå (uten eiendomsskatt)

Viktig i denne sammenhengen er det imidlertid å kalkulere det samlede skatte- og avgiftsnivået. Mens gebyret for hjemmehjelp beregnes med utgangspunkt i pensjonistenes inntekter, blir avgiftene til infrastruktur enten beregnet med utgangspunkt i boligens størrelse eller som et fast beløp. Vi vil derfor måtte fremstille det samlede avgiftsnivået med utgangspunkt i både inntekt og boligstørrelse. Som i de to forutgående tabellene vil vi bruke middeltallet for inntekt for utgifter til infrastruktur. For utgifter til hjemmehjelp vil vi bruke gjennomsnittsinntekten for det laveste desilet (den første 10%) i inntektsintervallet. Denne gruppen betaler i hvert inntektsintervall den størs-

te andelen av inntekten i avgifter. I den følgende tabellen er utgiftene til hjemmehjelp og kommunal infrastruktur slått sammen.

Tabell 11: Avgifter til hjemmehjelp og teknisk etat i kommunene for utvalgte boligstørrelser i inntektsintervallet 2-5G for perioden 2000 – 2010 i andel av inntekt (i %).

Kommune	Boligens størrelse	2G 2000	2G 2010	2-3G 2000	2-3G 2010	3-4G 2000	3-4G 2010	4-5G 2000	4-5G 2010
Arendal	80m ²	7,6	6,7	8,8	9,6	7,9	8,6	7,3	6,3
	100m ²	7,8	7,1	9,1	9,9	8,1	8,8	7,5	6,4
	120m ²	8,1	7,4	9,3	10,2	8,2	9,1	7,6	6,6
Lillesand	80m ²	7,4	8,2	8,0	9,4	9,7	9,2	9,2	10,2
	100m ²	8,7	9,0	11,3	12,6	10,5	11,2	9,7	10,5
	120m ²	9,9	10,2	12,4	13,7	11,3	12,1	10,3	11,1
Risør	80m ²	14,6	8,1	16,2	9,6	14,0	9,0	11,9	8,2
	100m ²	15,2	8,3	17,4	9,9	14,4	9,0	12,1	7,9
	120m ²	15,8	8,6	18,0	9,9	14,8	9,0	12,3	8,0
Tvedestrand	80m ²	9,6	10,2	12,0	11,2	9,2	9,7	9,4	8,6
	100m ²	9,6	10,2	12,0	11,2	9,2	9,7	9,4	8,6
	120m ²	9,6	10,2	12,0	11,2	9,2	9,7	9,4	8,6

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Utviklingen har vært forskjellig fra kommune til kommune for de forskjellige inntektsgruppene:

1) Arendal

I Arendal er avgiftenes andel av pensjonen sunket for minstepensjonister og for inntekter over 4G. For minstepensjonistene utgjorde i 2010 de totale kommunale avgiftene mellom 6,7% og 7,4% av pensjonen. Derimot er avgiftene økt for inntektene mellom 2 og 4G. For inntekter mellom 2 og 3G utgjorde de i 2010 mellom 9,6% og 10,2% av inntektene alt etter boligens størrelse, hvilket utgjør en vekst på inntil 0,9 prosentpoeng av inntekten. Dette skyldes i alt vesentlig økningen i hjemmehjelpsatsene for denne gruppen og kan være et ledd i en strategi for å avgiftsbelegge en stor gruppe i kommunen.

2) Lillesand

I Lillesand er avgiftene steget for alle inntektsgruppene inklusive minstepensjonistene. For minstepensjonistene utgjør de mellom 8,2% og 10,2% av inntekten avhengig av boligens størrelse. I forhold til inntekt er avgiftene i særlig grad steget for inntektsgruppen 2-3G hvor de utgjør mellom 9,4% og 13,7% av inntekten avhengig av boligens størrelse. Økningen utgjør 1,4 pro-

sentpoeng for den største boligstørrelsen og skyldes særlig økningen i hjemmehjelpsatsene for denne gruppen.

3) Risør

I Risør er avgiftene sunket for alle inntektsgruppene, men de utgjør over 8% av inntekten for minstepensjonister og igjen finner vi at inntektsgruppen 2-3G betaler den største andelen av sin inntekt i avgifter med mellom 9,6% og 9,9% av inntekten. At gruppen kommer dårligst ut i Risør skyldes i alt vesentlig måten avgiftene til infrastruktur blir beregnet på.

4) Tvedestrand

I Tvedestrand har avgiftene økt for minstepensjonister og inntektsgruppen 3-4G. Den utgjorde i 2010 10,2% av minstepensjonistenes inntekter. Forklaringen er at kommunen innkrever avgift til infrastruktur som et fast beløp som da slår sterkest ut i forhold til lavere inntekter. Kombinasjonen av fast beløp for infrastruktur og en høy sats for hjemmehjelp i inntektsgruppen 3-4G gjør at også denne gruppen får en avgiftsøkning målt som andel av pensjonen i undersøkelsesperioden.

For Tvedestrand er avgiftene til kommunen betalt med de andelene av pensjonen som framkommer i de to forutgående tabellene. De varierer mellom 8,3% og 11,2% av pensjonsinntekten i 2010. I de øvrige kommunene kommer eiendomsskatten i tillegg til avgiftene.

2.4 Samlede profiler på eiendomsskatt og avgifter i kommunene

I de tre kommunene som har eiendomsskatt er den, i likhet med avgiftene til infrastruktur, uavhengig av inntekt. Det vil si at den i prinsippet rammer personer med lavest inntekt hardest og har en negativt omfordelende effekt. Eiendomsskatten er heller ikke relatert til de øvrige kommunale avgifter og slår følgelig også ut uavhengig av dem. Arendal og Lillesand har markedsbasert eiendomsskatt, mens Risør har en kriteriebasert eiendomsskatt med spesielle fradrag for eldre hus. Sannsynligvis slår dette ut til fordel for en rekke pensjonister som eier eller har arvet hus med en beliggenhet som ville ha gitt dem en høy markedsverdi.

Vi har ovenfor beskrevet ordningene for eiendomsskatt og vil nå beregne hvor stor andel forskjellige eiendomsverdier legger beslag på i forhold til de inntektsgruppene vi har brukt ovenfor.

2.4.1 Arendal kommune

1.	Eiendomsverdi kr. 600 000	Skatt = kr. 1 344
2.	Eiendomsverdi kr. 1 000 000	Skatt = kr. 2 240
3.	Eiendomsverdi kr. 1 500 000	Skatt = kr. 3 360
4.	Eiendomsverdi kr. 2 000 000	Skatt = kr. 4 480
5.	Eiendomsverdi kr. 3 000 000	Skatt = kr. 6 720
6.	Eiendomsverdi kr. 5 000 000	Skatt = kr.11 200
7.	Eiendomsverdi kr. 10 000 000	Skatt = kr.22 400

Tabell 12: Oversikt over eiendomsskattens andeler av inntekt for utvalgte grupper og markedsverdier for boliger i Arendal kommune i 2010 i prosent

Markedsverdi	2G	2-3G	3-4G	4-5G
Kr. 600 000	0,9	0,7	0,5	0,4
Kr. 1 000 000	1,5	1,2	0,8	0,7
Kr. 1 500 000	2,2	1,8	1,3	1,0
Kr. 2 000 000	3,0	2,4	1,7	1,3
Kr. 3 000 000	4,4	3,6	2,5	2,0
Kr. 5 000 000	7,4	5,9	4,2	3,3
Kr. 10 000 000	14,8	11,8	8,5	6,6

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Eiendomsskattens andel av inntekt er beregnet av middelverdien der inntekten er angitt i intervaller som for eksempel 2-3G. Skattens andel av inntekt synker med økende inntekt og den øker proporsjonalt med verdien av bolig/eiendom.

I den følgende tabellen er eiendomsskatten lagt til de øvrige kommunale avgifter for en bolig på 100m². For 2010 har vi hensyntatt forskjellige markedsverdier og sammenlignet med 2000 for de inntektsgruppene vi har operert med tidligere i Arendal kommune.

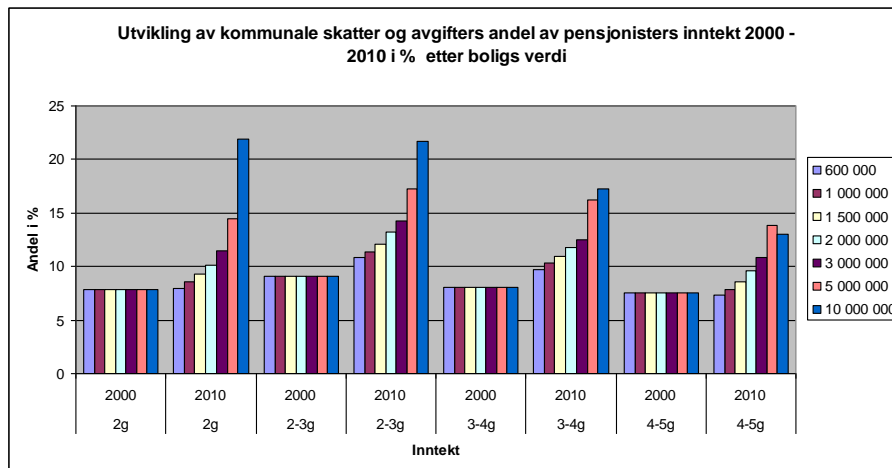
Tabell 13: Totalt avgiftnivå (hjemmehjelpgebyr, avgifter til infrastruktur og eiendomsskatt) for Arendal kommune etter boligens markedsverdi i prosentvis andel av inntekter for ulike inntektsgrupper i perioden 2000-2010.

Boligverdi	2G 2000	2G 2010	2-3G 2000	2-3G 2010	3-4G 2000	3-4G 2010	4-5G 2000	4-5G 2010
Kr. 600 000	7,8	8,0	9,1	10,8	8,1	9,7	7,5	7,3
Kr. 1 000 000	7,8	8,6	9,1	11,4	8,1	10,3	7,5	7,9
Kr. 1 500 000	7,8	9,3	9,1	12,1	8,1	11,0	7,5	8,6
Kr. 2 000 000	7,8	10,1	9,1	13,2	8,1	11,8	7,5	9,6
Kr. 3 000 000	7,8	11,5	9,1	14,3	8,1	12,5	7,5	10,8
Kr. 5 000 000	7,8	14,5	9,1	17,3	8,1	16,2	7,5	13,8
Kr.10 000 000	7,8	21,9	9,1	21,7	8,1	17,3	7,5	13,0

Kilde: Kommunalt tallmateriale

Tabellen gjelder for personer med boliger på 100m² og viser de kommunale skatter og avgifters andel av inntekten i %. Minstepensjonister og personer med inntekt mellom 4 og 5G får den minste økningen for eiendomsverdier opp til 1 500 000 kroner. For verdier over dette øker andelen blant minstepensjonistene raskere enn i den høyeste inntektsgruppen. Inntektsgruppene 2-3G og 3-4G får allerede et hopp i avgiftene på henholdsvis 1,7 og 1,6 prosentpoeng ved den laveste boligverdien.

Figur 1: Skatte- og avgiftsprofil for Arendal kommune

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Søylene for år 2000 viser at boligens verdi på dette tidspunktet ikke hadde noen betydning for skatte- og avgiftsnivået. I år 2010 øker avgiftsnivået for alle inntektsgruppene nesten proporsjonalt med boligens verdi. Målt i andel av inntekt er økningen størst for inntektsgruppen 2-3G og gruppen 3-4G. Beregningene er foretatt ut fra middeltallene i inntektsgruppene. Mens alle grupper i år 2000 hadde en total avgifts-andel til kommunen på under 10% av inntekten, så øker den for de midtre inntektsgruppene til over 10% allerede ved laveste takst for inntektsgruppe 2-3G og for inntektsgruppe 3-4G ved takst på 1 million kroner. Minstepensjonistene når denne grensen ved en takst på 2 millioner og inntektsgruppen 4-5G når den ved en takst på 3 millioner. Inntektsgruppen 2-3G får den høyeste avgifts-andelen i alle takstgruppene. Hvor smertegrensen går for kommunale avgifter, er vanskelig å fastslå, men en skatt- og avgiftsstruktur som i Arendal gjør det kostbart for pensjonister med lave inntekter å sitte med boliger med markedsverdier fra 2 millioner kroner og oppover. Slike boliger finnes det mange av i kommunen.

Selvsagt gjelder det ovenstående resonnementet også for yrkesaktive med tilsvarende boliger, men de yrkesaktive betaler ikke for hjemmehjelp, slik pensjonistene gjør det. Disse utgjør i gjennomsnitt 4,5% og 3,3% av inntekten for inntekter mellom 2 og 3G og mellom 3 og 4G. Et viktig poeng er her også kjønn. I 2010 hadde menn i Aust-Agder en gjennomsnittlig alderspensjon på kr. 225 335, mens kvinnene hadde 160 021 (NAV 2012). Dette innebærer at det vil være en høy andel kvinner nettopp i den inntektsgruppen som i Arendal blir belastet med de høyeste kommunale avgiftene målt i % av pensjon.

2.4.2 Lillesand kommune

1.	Bolig med verdi kr. 600 000	Eiendomsskatt kr. 0
2.	Bolig med verdi kr. 1 000 000	Eiendomsskatt kr. 504
3.	Bolig med verdi kr. 1 500 000	Eiendomsskatt kr. 1 134
4.	Bolig med verdi kr. 2 000 000	Eiendomsskatt kr. 1 764
5.	Bolig med verdi kr. 3 000 000	Eiendomsskatt kr. 3 024
6.	Bolig med verdi kr. 5 000 000	Eiendomsskatt kr. 5 544
7.	Bolig med verdi kr.10 000 000	Eiendomsskatt kr.11 844

Tabell 14: Oversikt over eiendomsskatten i prosent av inntekt for utvalgte inntektsgrupper og markedsverdier for boliger i Lillesand kommune i 2010

Markedsverdi	2G	2-3G	3-4G	4-5G
Kr. 600 000	0	0	0	0
Kr. 1 000 000	0,3	0,3	0,2	0,1
Kr. 1 500 000	0,7	0,6	0,4	0,3
Kr. 2 000 000	1,2	0,9	0,7	0,5
Kr. 3 000 000	2,0	1,6	1,1	0,9
Kr. 5 000 000	3,7	2,9	2,1	1,6
Kr. 10 000 000	7,8	6,3	4,5	3,5

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Bunnfradrag og lavere skattepromille fører til at eiendomsskatten i Lillesand utgjør under halvdelen av skatten i Arendal for boligverdier til noe over 3 millioner kroner. For høyere takstverdier utgjør den omtrent halvparten av skatten i Arendal. Den legger beslag på tilsvarende lavere andeler av pensjonistenes inntekter i alle inntektsgruppene.

Tabell 15: Avgiftsnivå (hjemmehjelpgebyr, avgifter til infrastruktur og eiendomsskatt) for Lillesand kommune etter boligens markedsverdi i andel av inntekter for ulike inntektsgrupper i perioden 2000 – 2010.

Boligens verdi	2G		2-3G		3-4G		4-5G	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Kr. 600 000	8,7	9,0	11,3	12,6	10,5	11,2	9,7	10,5
Kr. 1 000 000	8,7	9,3	11,3	12,9	10,5	11,5	9,7	10,6
Kr. 1 500 000	8,7	9,7	11,3	13,2	10,5	11,8	9,7	10,8
Kr. 2 000 000	8,7	10,2	11,3	13,5	10,5	12,1	9,7	11,0
Kr. 3 000 000	8,7	11,0	11,3	14,2	10,5	12,8	9,7	11,4
Kr. 5 000 000	8,7	12,7	11,3	15,5	10,5	14,1	9,7	12,1
Kr. 10 000 000	8,7	16,8	11,3	20,4	10,5	19,0	9,7	14,0

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

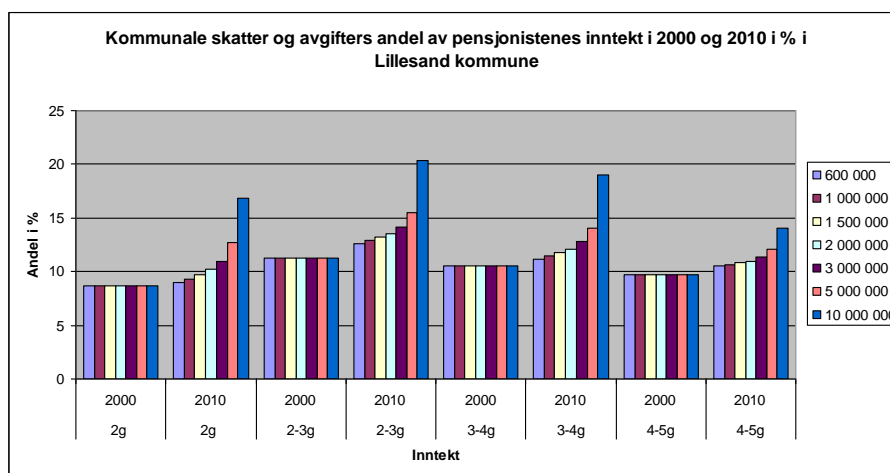
Prosentene er i tabellen beregnet av middeltallet for inntekter som er angitt i intervaller som 2-3G og for boligstørrelser på 100m². At minstepensjonistene kommer best ut inntil boligverdi på til og med 3 millioner kroner, skyldes at de har et fast lavt gebyr for hjemmehjelp. For inntektene mellom 2 og 3G opphører denne beskyttelsen slik at denne gruppen betaler den høyeste ande-

len av sin inntekt i kommunale avgifter uansett boligens verdi. Lillesand kommune har i tiden mellom 2000 og 2010 økt satsene både for hjemmehjelp og infrastruktur slik at den per dato har de høyeste satsene for hjemmehjelp av de fire kommunene. Den har også høyere satser for infrastruktur enn Arendal og Risør. Men eiendomsskatten er betydelig lavere enn i Arendal.

Slik kan det se ut som om kommunenes behov for inntekter målt i andel av innbyggernes inntekt er relativt likt. Hvordan de henter seg denne inntekten, vil da sannsynligvis være avhengig av de politiske flertallskonstellasjonene i kommunestyrene.

Figur 2: Skatte- og avgiftsprofil for Lillesand kommune

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Figuren viser klart at avgifter og eiendomsskatt til kommunen målt i andeler av pensjonistenes inntekter har økt i alle inntektsgrupper. Som i Arendal er det inntektsgruppen 2-3G som betaler den høyeste andelen av sin inntekt i skatt og avgift. Uansett boligs verdi er det også denne gruppen som har hatt den største relative økningen mellom år 2000 og år 2010. Gruppen hadde imidlertid også i år 2000 den relativt høyeste skatte- og avgiftsbelastningen.

2.4.3 Risør kommune

Risør kommune har et kriteriebasert system for beregning av eiendomsskatt som, med den eldre boligmassen kommunen sannsynligvis gir et lavere nivå på eiendomsskatten enn i Arendal og Lillesand. Blant annet multipliseres

den beregnede verdien av boligene med 0,6 for boliger bygd før 1960 og for boliger bygd i årene 1960 – 79 med 0,8.

Selve boligverdien beregnes med en tomtepris på kr. 200 000 og en kvadratmeterpris for selve boligen på kr. 5 000 per m². Beliggenhet og innvendig standard er også kriterier som kan påvirke eiendomsskatten. Vi velger her å sette beliggenhet og indre standard for boligene til 1. Vi ser bort fra aldersfradrag på verdi og beregner boligs-katten for forskjellig takstverdi slik som for Arendal og Lillesand.

Tabell 16: Oversikt over eiendomsskattens andeler av inntekt for utvalgte inntektsgrupper og boligstørrelser for boliger i Risør kommune i 2010 (i prosent)

Boligens størrelse	2G	2-3G	3-4G	4-5G
60m ²	1,2	0,9	0,7	0,5
80m ²	1,4	1,1	0,8	0,6
100m ²	1,7	1,3	1,0	0,7
120m ²	2,0	1,6	1,1	0,9
140m ²	2,3	1,8	1,3	1,0
200m ²	3,4	2,7	1,9	1,5
300m ²	5,1	4,0	2,9	2,2

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Siden ordningen for eiendomsskatt i Risør i det vesentlige baserer seg på boligareal, har vi i våre modellberegninger også måttet ta dette utgangspunktet. Boligs-kattens andel av pensjonistenes inntekter er beregnet av middeltallet i inntektsgruppene. Siden ordningen ikke har noe minstepfradrag, må alle boligeiere betale boligs-katt. Minstepensjonistene betaler, som i de øvrige kommunene den relativt største andelen av sin inntekt i boligs-katt, men de kan sitte med en relativt moderne bolig (bygd etter 1979) på 100m² for 1,7% av sin inntekt. En bolig på 300m² bygd i samme tidsrommet koster minstepensjonisten 5,1% av inntekten i eiendomsskatt. Denne avtar så med økende inntekt. For å få en takst på kr. 1 000 000 i Risør må man ha en bolig på 160 m², eller en mindre bolig uten fradrag for byggeår og med en høy beliggenhetsverdi. Dette innebærer at det i Risør, selv med høye beliggenhetsverdier, sjelden blir høyere takster enn en million kroner.

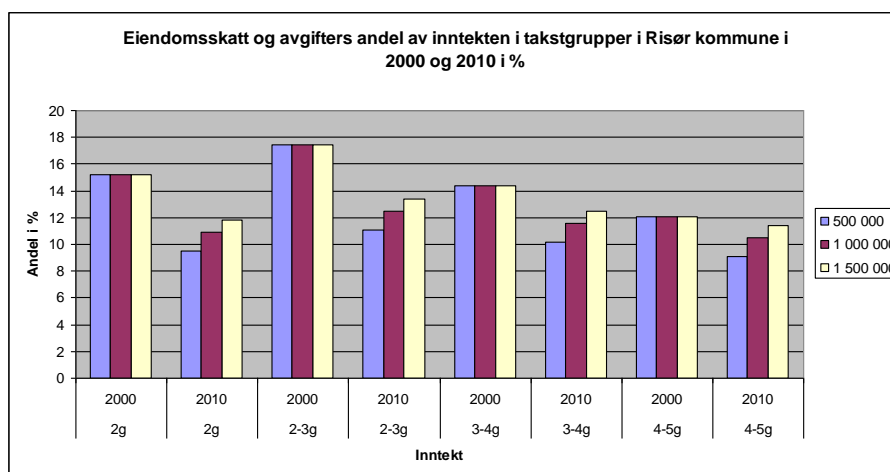
Tabell 17: Avgiftsnivå (hjemmehjelpgebyr, avgifter til infrastruktur) for Risør kommune etter eiendomstakst i andel av inntekter og eiendomsskatt for ulike inntektsgrupper for perioden 2000 – 2010 (i prosent)

Takst	2G 2000	2G 2010	2-3G 2000	2-3G 2010	3-4G 2000	3-4G 2010	4-5G 2000	4-5G 2010
Kr. 500 000	15,2	9,5	17,4	11,1	14,4	10,2	12,1	9,1
Kr. 1000 000	15,2	10,9	17,4	12,5	14,4	11,6	12,1	10,5
Kr. 1500 000	15,2	11,8	17,4	13,4	14,4	12,5	12,1	11,4

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Få boliger kommer i Risør opp i en takst på over 1,5 millioner kroner. Derfor har vi her ikke gått høyere med å beregne takst. For å få taksten for boliger på 100m², som vi har lagt til grunn for disse beregningene, opp i en verdi på 1 og 1,5 millioner kroner har vi måttet multiplisere verdien av en slik bolig med en beliggenhetsfaktor på henholdsvis 1,4 og 1,6. Mellom år 2000 og 2010 har Risør senket sine skatter og avgifter i alle inntektsklassene. I år 2010 er det, som i de øvrige kommunene, inntektsgruppen mellom 2 og 3G som betaler den høyeste andelen av inntekten i eiendomsskatt og kommunale avgifter.

Figur 3: Skatte- og avgiftsprofil for Risør kommune

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

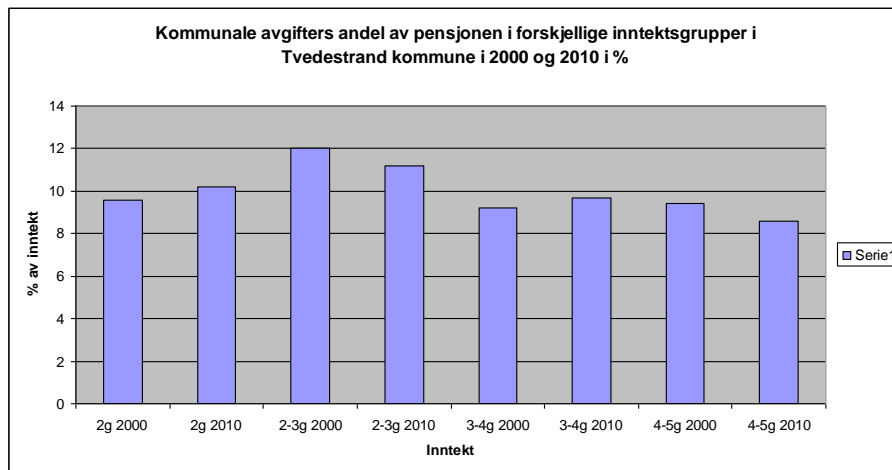
Eiendomsskatten fantes ikke i år 2000 og er kommet til som en tilleggsavgift i 2010. Samtidig er de kommunale avgiftene til infrastruktur og pleie blitt senket. De to mellomste inntektsgruppene betaler den høyeste og den laveste

og høyeste inntektsgruppen betaler den laveste andelen av inntekten i eiendomsskatt og avgifter.

2.4.4 Tvedestrand kommune

I Tvedestrand kommune finnes det ingen eiendomsskatt. Når de kommunale avgiftene til hjemmehjelp og infrastruktur er betalt, kommer ingen krav fra kommunen i tillegg.

Figur 4: Avgiftsprofil Tvedestrand kommune

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

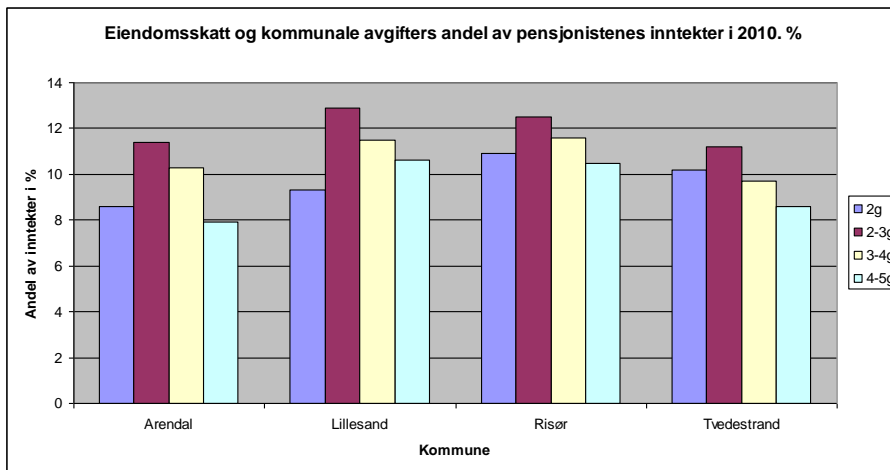
Tvedestrand har utformet sine avgifter til infrastruktur som fastbeløp. Dette gir seg utslag i variasjon mellom inntektsklasser i forhold til andelen de betaler av sin pensjon. De er imidlertid nøytrale i forhold til boligens størrelse. I 2010 er det liten forskjell mellom inntektsklassenes belastning med kommunale avgifter, men profilen er likevel slik at de to laveste inntektsgruppene betaler relativt mer av sin inntekt til kommunen i avgifter enn de to høyeste.

2.5 Avgiftsprofilen i de fire kommunene

Boligverdien er en viktig variabel i vurderingen av avgiftsprofilen for de fire kommunene.

Figur 5 illustrerer kommunenes avgiftsprofil med utgangspunkt i en boligverdi taksert til 1 million kroner og en boligstørrelse på 100m²

Figur 5: En sammenligning av profilene for eiendomsskatter og kommunale avgifter i 2010 i prosent av pensjonistenes inntekter. Boligtakst 1 million kroner

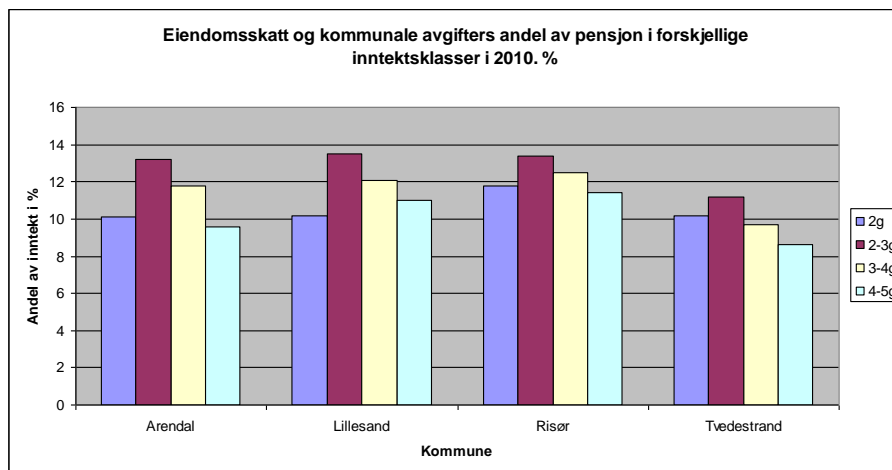
Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Med en takstverdi av denne størrelse er Arendal den rimeligste byen å bo i for minstepensjonister og pensjonister med høy inntekt. For inntektsgruppene 2-3G og 3-4G er Tvedestrand rimeligst. Lillesand er dyrest for inntektsgruppen 2-3G og 4-5G, mens Risør er dyrest for inntektsgruppen 3-4G og for minstepensjonister. Inntektsgruppen 2-3G er relativt sett hardest belastet i alle fire kommuner. Det skyldes i høy grad at det lave gebyret for hjemmehjelp opphører ved en inntekt på 2G. Da treffes denne gruppen umiddelbart av en høy sats.

Bildet ovenfor endrer seg dersom vi legger til grunn en boligverdi på 2 millioner kroner.

Figur 6 illustrerer kommunenes avgiftsprofil med utgangspunkt i en boligverdi taksert til 2 million kroner og en boligstørrelse på 100m²

Figur 6: En sammenligning av profilene for eiendomsskatter og kommunale avgifter i 2010 i prosent av pensjonistenes inntekter. Boligtakst 2 million kroner

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Arendal, Lillesand og Tvedestrand er nå rimeligst for minstepensjonister, mens Tvedestrand, som ikke har eiendomsskatt, er rimeligst for de øvrige inntektsgruppene. Lillesand er dyrest for inntektsgruppe 2-3G, mens Risør er dyrest for de øvrige inntektsklassene. Dem må imidlertid bemerkes at det er svært få boliger i Risør som kan komme opp i en takst på 2 millioner.

At Tvedestrand ikke har eiendomsskatt, synes å virke på 2 måter: Kommunen har et relativt høyt nivå på de øvrige avgiftene og det blir relativt sett rimeligere å bo i Tvedestrand, dess mer verdifull bolig man eier.

2.6 Minstepensjonistenes økonomi

Minstepensjonistene omtales både i presse og politikk som en utsatt gruppe med lav materiell levestandard. I de to følgende tabellene vil vi derfor undersøke hvilke effekter kostnadsutvikling for forbruk og kommunale skatter og avgifter har hatt for denne gruppen.

Tabell 18: Minstepensjonister og økonomi år 2000. Andeler igjen av inntekt etter at månedlig forbruk og kommunale avgifter er betalt. (i prosent)

Kommune	Andel igjen etter budsjett (SIFO)		Andel igjen etter komm. avg. uten hjemmehjelp		Andel igjen etter komm. avg. med hjemmehjelp	
	Enslig	Par	Enslig	Par	Enslig	Par
Arendal	19 %	39 %	11,2 %	31,2 %	10,5 %	29,8 %
Lillesand	19 %	39 %	10,3 %	30,3 %	9,6 %	28,8 %
Risør	19 %	39 %	3,8 %	23,2 %	1,6 %	21,0 %
Tvedestrand	19 %	39 %	9,2 %	29,2 %	8,5 %	28,5 %

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Tabellen bygger på en modell hvor boligverdi er satt til 1 million kroner og boligens størrelse til 100m². Forbruksbudsjett er SIFOs referansebudsjett (tidligere standardbudsjett).

Tabell 19: Minstepensjonister og økonomi år 2010. Andeler igjen av inntekt etter at månedlig forbruk og kommunale avgifter er betalt. (i prosent)

Kommune	Andel igjen etter budsjett(SIFO)		Andel igjen etter komm. avg. uten hjemmehjelp		Andel igjen etter komm. avg. med hjemmehjelp	
	Enslig	Par	Enslig	Par	Enslig	Par
Arendal	29 %	37,8 %	20,4 %	29,2 %	19 %	28,4 %
Lillesand	29 %	37,8 %	19,7 %	28,5 %	18,3 %	27,4 %
Risør	29 %	37,8 %	18,1 %	26,1 %	16,6 %	24,6 %
Tvedestrand	29 %	37,8 %	18,8 %	27,6 %	17,4 %	26,2 %

Kilde: Kommunalt tallmateriale.

Denne tabellen bygger på det samme prinsippet som tabellen for 2000.

Hvis vi godtar å bruke andeler av inntekt igjen hos pensjonist etter at månedlig forbruk og kommunale avgifter og eiendomsskatt er betalt, så har minstepensjonistenes inntektssituasjon bedret seg betydelig i perioden 2000 til 2010. Dette gjelder i særlig grad for de enslige minstepensjonistene selv om de fortsatt har mindre igjen av pensjonen etter at utgiftene er betalt, enn parene.

Vi må ta forbehold om utviklingen av boutgifter, som ikke er med i SIFOs referansebudsjett.

Pensjonister med inntekt mellom 2 og 3G vil ikke ha særlig mye mer enn minstepensjonistene igjen etter at det månedlige forbruket og de kommunale avgiftene og skattene er betalt. I tillegg til at de får høyere gebyrer for hjemmehjelp og at de kommunale avgiftene innkreves uten hensyn til inntekt, har denne gruppen også beveget seg ut av sonen for skattefritak og får derfor inntektsskatt. Hvilket utslag dette gir for deres økonomi, var det ikke mulig å fremskaffe tall for.

2.7 Oppsummering del 1

Både pensjonistenes inntekter og utgifter til kommunale avgifter og eiendomsskatt har økt fra år 2000 til år 2010. Dersom eiendomsskatten holdes utenfor, har de øvrige kommunale avgiftene som andel av pensjonistenes inntekter sunket i perioden. Når eiendomsskatten kommer i tillegg, slår den ut i økning av avgiftenes andel av inntekt for nesten alle inntektsgrupper. Den slår minst ut for lave takster og for minstepensjonister og pensjonister med høy inntekt. Dette målt i andel av inntekt. Den slår hardest ut for inntektene mellom 2 og 4G, og spesielt for gruppen med inntekt 2-3G. Denne gruppen er, i alle kommunene, sterkest belastet med kommunale avgifter målt i andel av inntekt. Det er verdt å merke seg at fordi gjennomsnittsinntekten for kvinnelige pensjonister i Agder i år 2010 lå nettopp i dette inntektsintervallet (NAV 2012).

Eiendomsskattens andel av inntekt øker med økende boligtakst for alle inntektsgruppene fordi den er inntektsnøytral, dvs. at denne skatten er negativt omfordelende. Dette gjør det vanskelig for minstepensjonister å beholde boliger med en høy markedsverdi.

På den annen side, vil pensjonister med bolig med høy takst, i likhet med andre innbyggere i kommunen, måtte betale mer til fellesskapet enn personer med rimelige boliger. Men eiendomsskatten hviler på forutsetningen om at den som har en bolig med høy markedsverdi, også har høy inntekt. Dette trenger ikke å være slik i alle tilfeller, hvilket vil tvinge pensjonister med lav inntekt til enten å selge sitt husvære eller belåne det for å kunne forbli der så lenge som mulig.

3 DEL 2. Oversiktsbilde over inntekter og utgifter 2010

3.1 Innledning

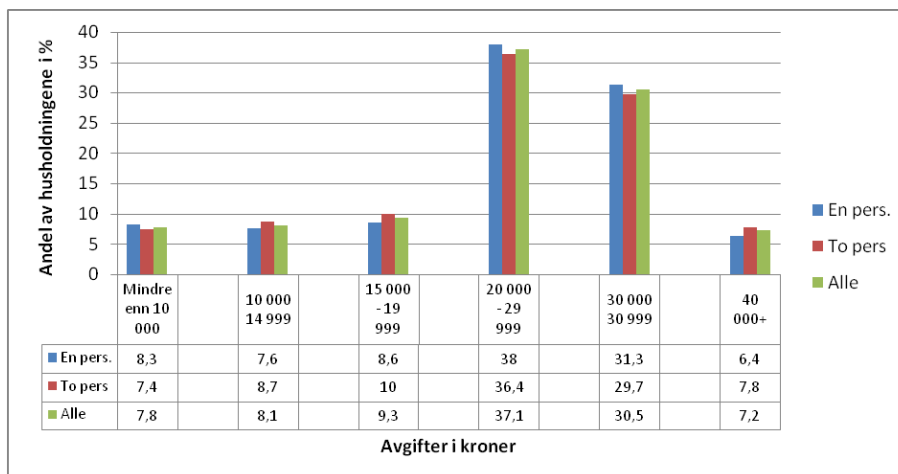
I første del av undersøkelsen har vi gjort en modellberegning ut fra utviklingen av inntekter og avgifts- og skattesatser mellom 2000 og 2010. Del 2 av undersøkelsen bygger på tall for hva pensjonistene virkelig har betalt til kommunene i avgifter og eiendomsskatt i 2010. Den følgende fremstillingen følger kommunene og inneholder tabeller som skal gi et overblikk over alderspensjonistenes inntekts- og formuesforhold samt deres innbetalinger av gebyrer (avgifter) og eiendomsskatt til kommunene. Tabellene er organisert i forhold til en-persons- og to-personhusholdninger og inneholder både søylediagram og data.

Merk at kilder til alle tabeller og figurer i denne delen av undersøkelsen er kommunalt tallmateriale, Statistisk Sentralbyrå, Husbanken og Skattedirektoratet.

3.2 Arendal kommune

Arendal hadde i 2010 i alt 3 025 pensjonisthusholdninger. Pensjonisthusholdninger defineres som en-personhusholdninger hvor personen fylte 67 år eller var eldre i 2009 og to-personhusholdninger hvor den personen som stod oppført som innbetaler av eiendomsskatt og avgifter til kommunen fylte 67 år eller var eldre i 2009. Av disse har vi strøket 24 husholdninger som kun betalte inn bagatelmessige beløp (mindre enn kr. 1 000) til kommunen dette året. Med Arendal sine satser for gebyrer og eiendomsskatt vil det ikke være mulig å betale inn så lave summer til kommunen dersom gebyrer og skatt betales inn for et helt år. Til grunn for de følgende beregningene ligger da de 3001 husholdningene som ble igjen etter denne korrigeringen.

Figur 7: Fordeling av kommunale skatter og avgifter for pensjonistene i Arendal. Andel av husholdningstyper per avgiftsgruppe 2010

Bare 15,9% av kommunens pensjonisthusholdninger betalte mindre enn kr. 10 000 i skatt og avgifter til kommunen i år 2010. 74,8% av pensjonisthusholdningene betalte mer enn kr. 20 000 per år til kommunen i eiendomsskatt og avgifter. En gjennomgang av datasettet viste at det hovedsakelig er eiendomsskatten som forklarer de store forskjellene i kommunale avgifter i Arendal kommune. Dette betyr også at merverdiavgift utgjør en mindre andel av de høyere avgiftsnivåene enn av de mindre, hvor størstedelen av beløpene betales for kommunale tjenester fra teknisk etat.

I 2010 mottok 48 pensjonisthusholdninger i Arendal. Av disse var 45 en-personhusholdninger og tre to-personhusholdninger. Beløpet de mottok varierte fra kr. 2 219 til kr. 38 475. To av mottakerne i en-personhusholdningene var minstepensjonister, mens 42 hadde en inntekt mellom 2 og 3 G og en hadde inntekt mellom 3 og 4G.

Tabell 20: Inntektsfordeling for pensjonister i en-personhusholdningene i Arendal i 2010

Inntekt	Antall	Andel i %
Inntil 2G (minstepensjonist): kr. 151 282	67	4,9 %
2-3 G: kr. 151 283 – 226 923	483	33,8 %
3-4 G: kr. 226 924 – 302 564	388	27,1 %
4-5G: kr. 302 565 – 378 205	217	15,1 %
Kr. 380 000 – kr. 499 999	155	10,7 %
Kr. 500 000 – kr. 599 999	60	4,2 %
Kr. 600 000 – kr. 999 999	46	3,2 %
Kr. 1 000 000 +	3	1,0 %
Totalt	1 430	100 %

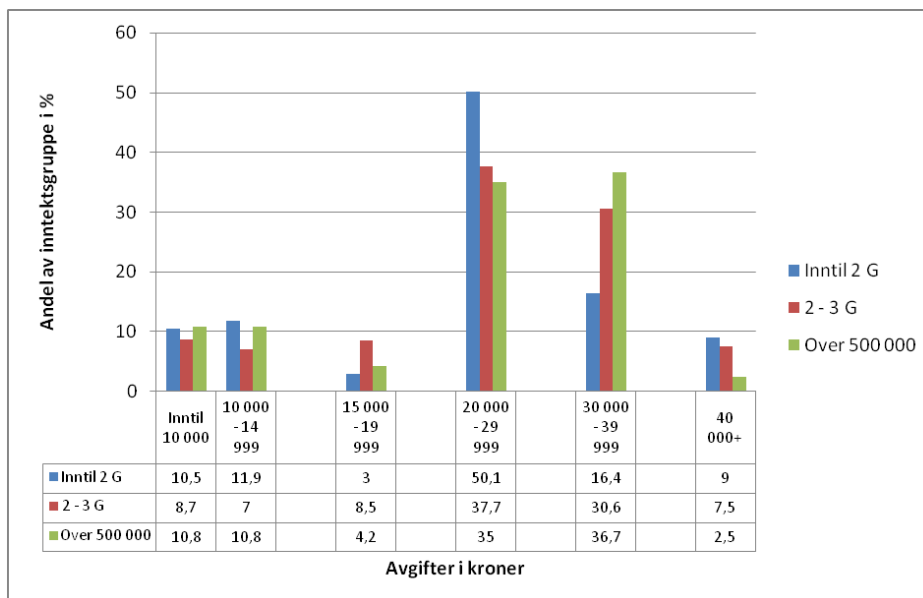
Som antydnet i del 1 av denne rapporten, utgjør inntektsgruppen 2-3G den største pensjonistgruppen i kommunen. Det er også denne gruppen som betaler den høyeste andelen av inntektene i avgifter og eiendomsskatt til kommunene (se del 1 i kapittel 2). Minstepensjonistene utgjør både i denne og følgende tabeller en langt mindre andel av pensjonistene enn i NAV sin statistikk. Dette er fordi bruken av brutto inntekt som inntektsmål fører til at alle typer inntekt blir innberegnet i inntekten.

Tabell 21: Inntektsfordelingen for pensjonister blant Arendals to-personhusholdninger i 2010

Inntektsgrupper	Antall	Andel
Inntil minstepensjon (kr. 280 329)	31	2 %
Kr. 280 330 – 399 999	369	23,5 %
Kr. 400 000 – 499 999	365	23,3 %
Kr. 500 000 – 599 999	282	18 %
Kr. 600 000 – 799 999	310	19,8 %
Kr. 800 000 – 999 999	104	6,6 %
Kr. 1 000 000+	107	6,8 %
Totalt	1 568	100 %

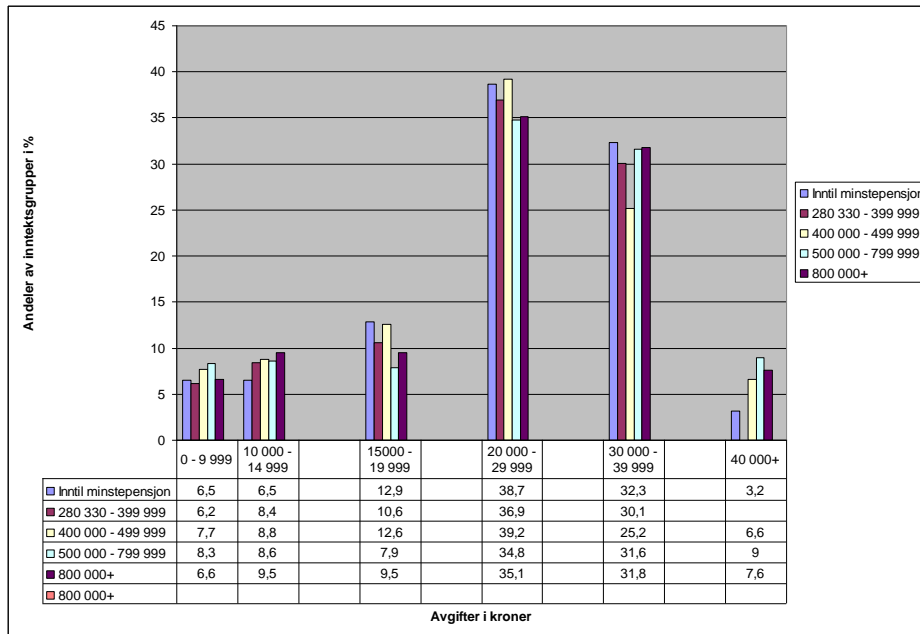
For to-personhusholdninger er det ikke meningsfullt å bruke antallet G (folketrygdens grunnbeløp) som referansepunkt for inntekt, annet enn for gruppen som kan defineres som par med minstepensjon. Vi ser at denne andelen utgjør en enda mindre andel av pensjonistene for to-personhusholdninger enn for en-personhusholdninger. Også i to-personhusholdningene utgjør inntektsgruppen over gruppen med minstepensjon den største gruppen.

Figur 8: Kommunale avgifter for 3 inntektsgrupper blant Arendals aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

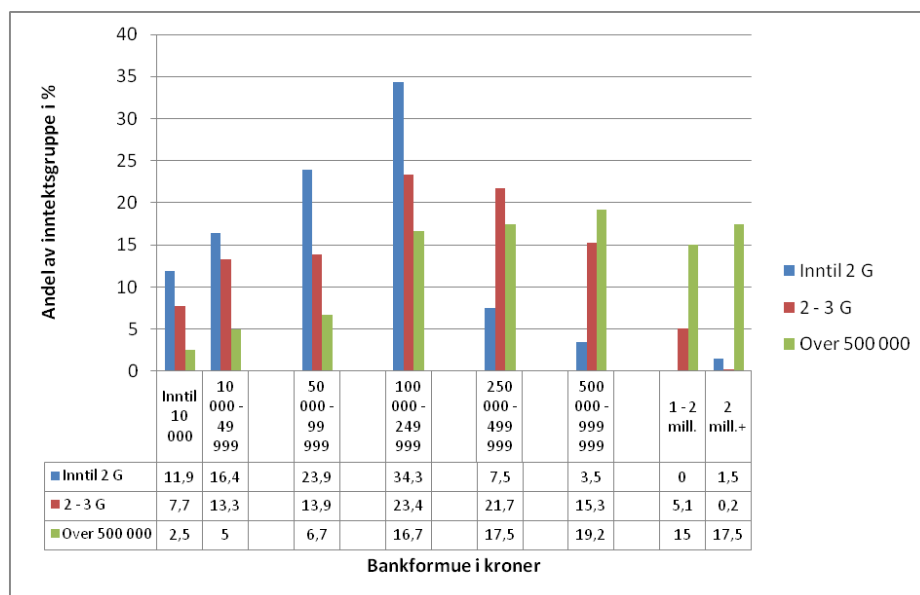
I Arendal kommune ligger tyngdepunktet for en-personhusholdningenes innbetalinger av kommunale avgifter og eiendomsskatt på mellom kr. 20 000 og kr. 39 900. Andelene av husholdningene med de laveste inntektene som betaler de høyeste avgiftene, er ikke lavere enn for den høyeste inntektsgruppen. Vi viser her og i det følgende bare avgiftene for utvalgte inntektsgrupper. Noen inntektsgrupper har profiler som representerer en glidende overgang fra de laveste til den høyeste inntektsgruppen. Det vil her føre for langt å bearbeide tallene for alle inntektsgruppene. Deler av analyse er konsentrert rundt de laveste inntektsgruppene med bakgrunn i antakelsen om at det er her det kan være grunn til bekymring om inntektsgrunnlaget er tilstrekkelig for en rimelig levestandard.

Figur 9: Kommunale avgifter for utvalgte inntektsgrupper blant Arendals to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

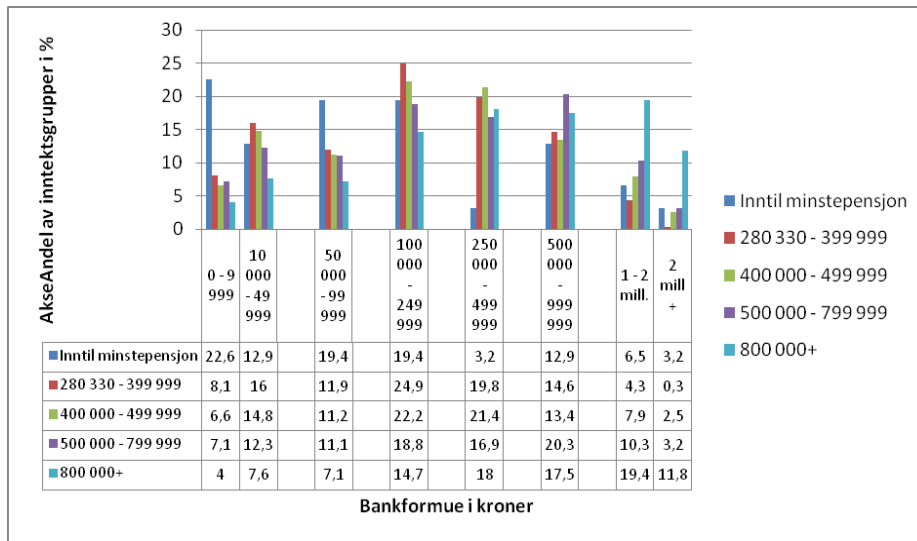
For to-personhusholdningene ser vi også at andelene av husholdningene som betaler inn de høyeste avgiftene er like høye for de laveste inntektsgruppene som for de høyeste. Vi har også for to-personhusholdningene valgt å gi det mest differensierte bildet for de laveste inntektsgruppene.

Figur 10: Bankformue for 3 inntektsgrupper blant Arendals aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

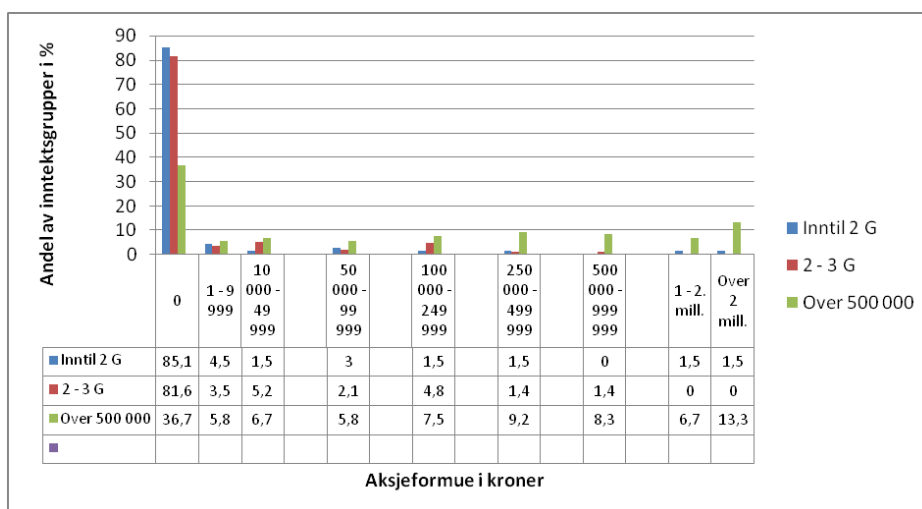
Andelen av den laveste inntektsgruppen er høyest for de minste formuegruppene, men likevel har inntektsgruppen 2-3G betydelige andeler med relativt høy formue i bank.

Figur 11: Bankformue for utvalgte inntektsgrupper blant Arendals to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

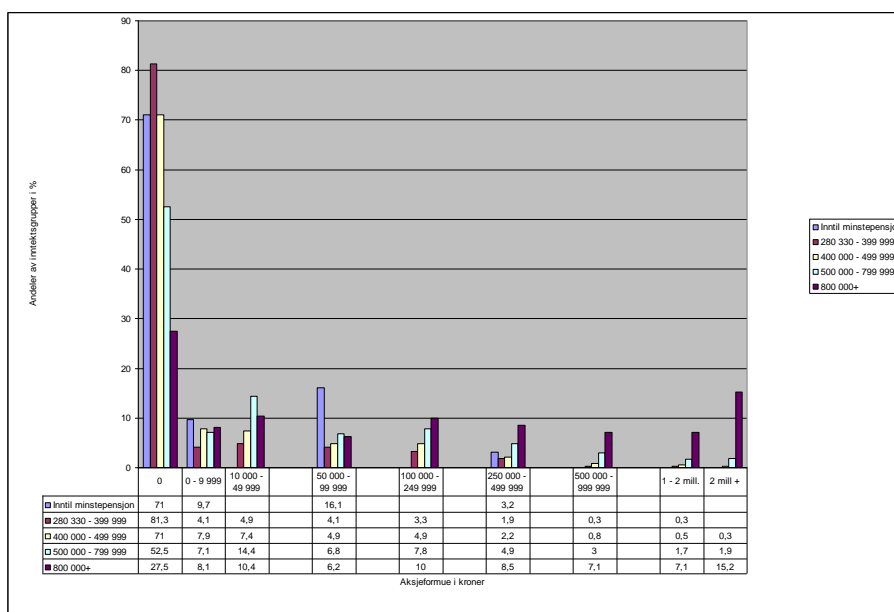
Bortsett fra at minstepensjonistene har de høyeste andelene med lav formue i bank, er forskjellene mellom de øvrige inntektsgruppene ikke stor.

Figur 12: Aksjeformue blant Arendals aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

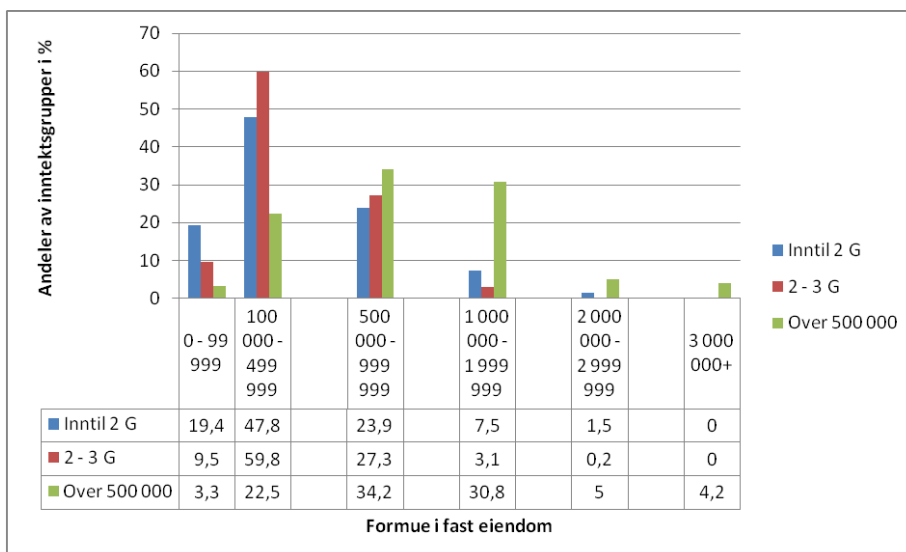
Flertallet i de laveste inntektsgruppene har i liten grad aksjer som plassering av formue. Også i den høyeste inntektsgruppen er hele 36,7% uten formue i form av aksjer og verdipapirer.

Figur 13: Aksjeformue blant Arendals to-personhusholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

Også i to-personhusholdningene i Arendal synes det å være en betydelig skepsis mot å plassere formue i aksjer, selv i de høyeste inntektsgruppene. Det er kun i den øverste inntektsgruppen det er en relativt jevn spredning i aksjeformuen.

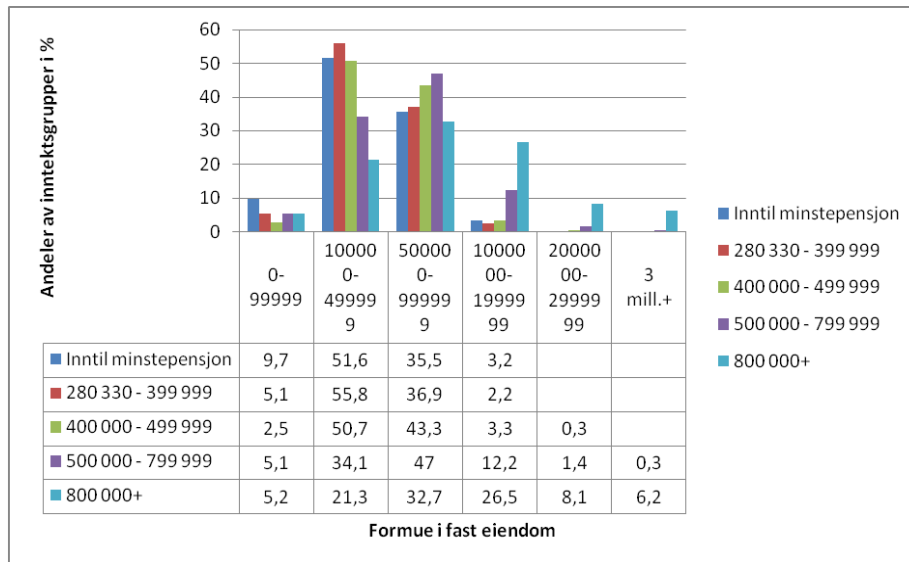
Figur 14: Ligningsverdi av fast eiendom blant Arendals aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

Formue i fast eiendom er ikke identisk med den takseringen kommunen har gjennomført for å beregne eiendomsskatt, men er basert på den takseringen staten har gjennomført som grunnlag for fastsettelse av ligningsverdi. Formueskatt betales av formue i form av bankinnskudd, aksjer og verdipapirer og fast eiendom. I 2010 utgjorde skatten 0,7% til kommune med et bunnfradrag på kr. 120 000 for enslige og par. I tillegg ble det betalt inn 0,2% og 0,4% i formueskatt til staten.

Den kommunale takseringen for eiendomsskatt gir langt høyere eiendomsverdi enn den statlige og dermed også betydelig høyere skatt for eiendomsbesitterne. Eiendomsskatten kommer i tillegg til formueskatten.

Figur 15: Ligningsverdi av fast eiendom blant Arendals to-personhusholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

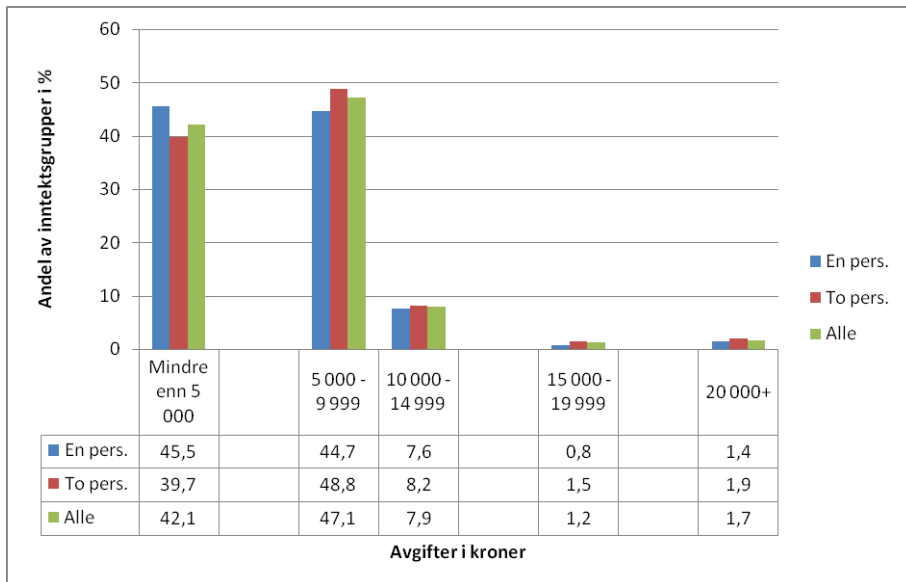
Også for to-personhusholdningene er ligningsverdien av fast eiendom relativt lav, slik at det i hovedsak er de høyeste inntektsgruppene som har eiendommer med en ligningsverdi over 1 million.

3.3 Lillesand kommune

Lillesand hadde i 2010 i alt 923 pensjonisthusholdninger. Av disse var 380 (41,2%) en-personhusholdninger og 527 (58,8%) to-personhusholdninger. I vårt materiale stod 27 husholdninger stod oppført som innbetaler av meget små beløp (inntil kr. 500). Disse har vi tatt ut av våre beregninger. Igjen blir da 369 en-personhusholdninger og 527 to-personhusholdninger, og andelene av dem forrykkes ikke av ovennevnte fjerning av husholdninger.

Figur 16: Fordeling av kommunale skatter og avgifter for pensjonistene i Lillesand. Andel av husholdningstyper per avgiftsgruppe 2010.

I Lillesand betalte over 42% av pensjonisthusholdningene mindre enn kr. 5 000 i eiendomsskatt og avgifter og nesten 90% under kr. 10 000. En-personhusholdningene hadde en andel i den laveste avgiftsgruppen som lå 5% under to-personhusholdningene. Ved summering av avgiftene for Lillesand ble det synlig at kommunen fakturerer mange små beløp.

Tabell 22: Inntektsfordeling i en-personhusholdningene i Lillesand i 2010

Inntekt	Antall	Andel i %
Inntil 2G (minstepensjonist): kr. 151 282	15	4,1 %
2-3G: kr. 151 283 – 226 923	108	29,3 %
3-4G: kr. 226 924 – 302 564	83	22,5 %
4-5G: kr. 302 565 – 378 205	57	15,4 %
Kr. 380 000 – kr. 499 999	58	15,7 %
Kr. 500 000 – kr. 999 999	37	10 %
Kr. 1 000 000 +	11	3,0 %
Totalt	369	100 %

I en-personhusholdningene er inntektsgruppen 2-3G den største gruppen.

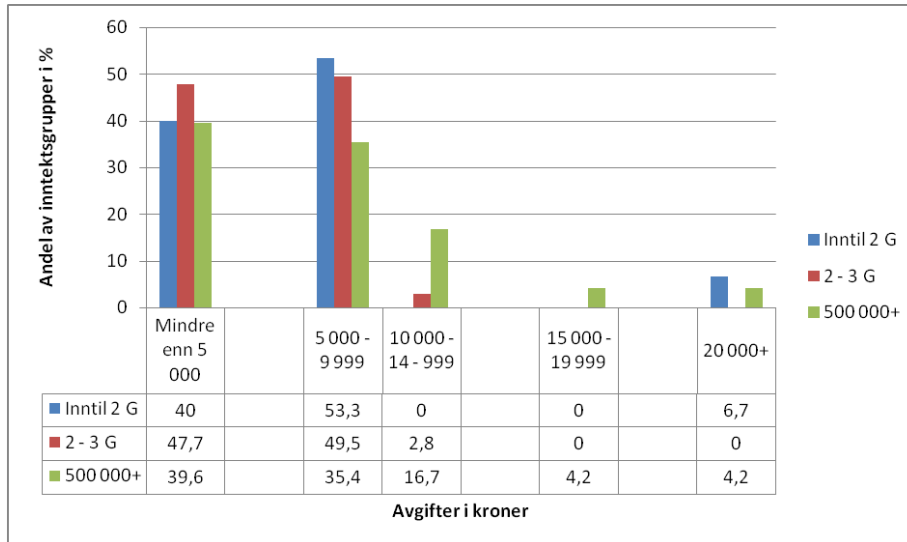
Tabell 23: Inntektsfordelingen blant Lillesands to-personhusholdninger i 2010

Inntektsgrupper	Antall	Andel
Inntil minstepensjon (kr. 280 329)	17	3,3 %
Kr. 280 330 – 399 999	65	12,4 %
Kr. 400 000 – 499 999	90	17,1 %
Kr. 500 000 – 599 999	91	17,3 %
Kr. 600 000 – 799 999	117	22,3 %
Kr. 800 000 – 999 999	58	11 %
Kr. 1 000 000+	87	16,6 %
Totalt	525	100 %

I to-personhusholdningene er ikke inntektsgruppen over minstepensjon den største. Husholdningene er her jevnt spredd over nesten samtlige inntektsgrupper.

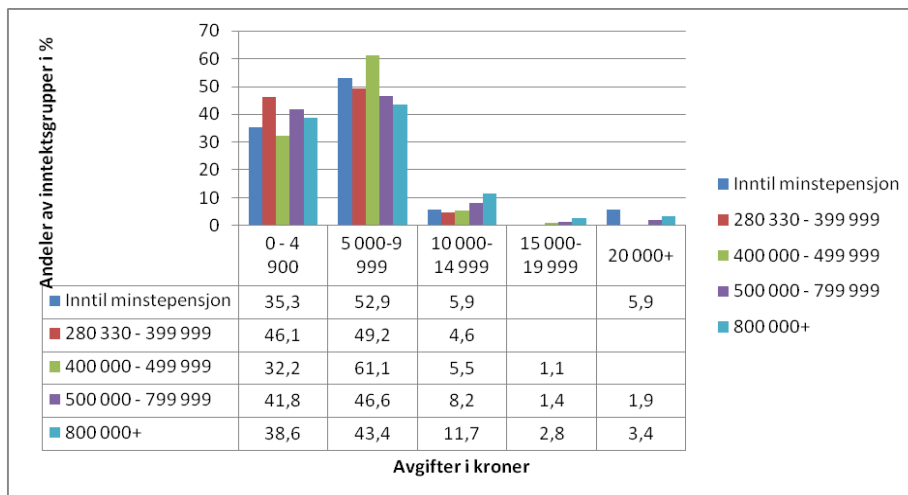
I alt 11 pensjonisthusholdninger mottok i 2010 bostøtte. Av disse var 10 en-personhusholdninger og 1 to-personhusholdning. Inntekten var lavere enn 2G for 3 av en-personhusholdningene og mellom 2 og 3G for de øvrige. De betalte mellom kr. 2 705 og kr. 8 409 i eiendomsskatt og kommunale avgifter. I to-personhusholdningen hadde personen som stod oppført som innbetaler en inntekt på ca. 2G og betalte kr. 5 455 i kommunale avgifter.

Figur 17: Kommunale avgifter for tre inntektsgrupper blant Lillesands aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

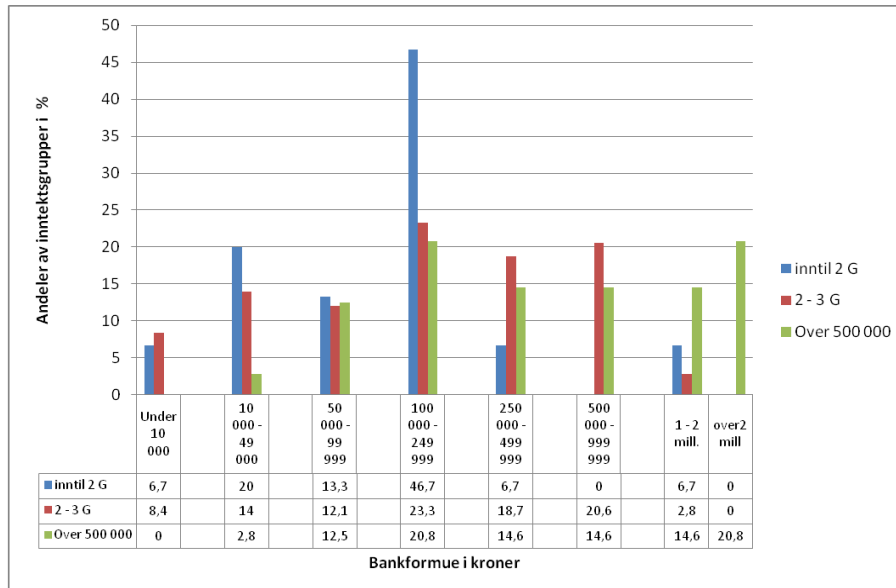
I en-personhusholdningene betaler over 90 % av de laveste inntektsgruppene betaler under kr. 10 000 i kommunale avgifter

Figur 18: Kommunale avgifter for utvalgte inntektsgrupper blant Lillesands topersonhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

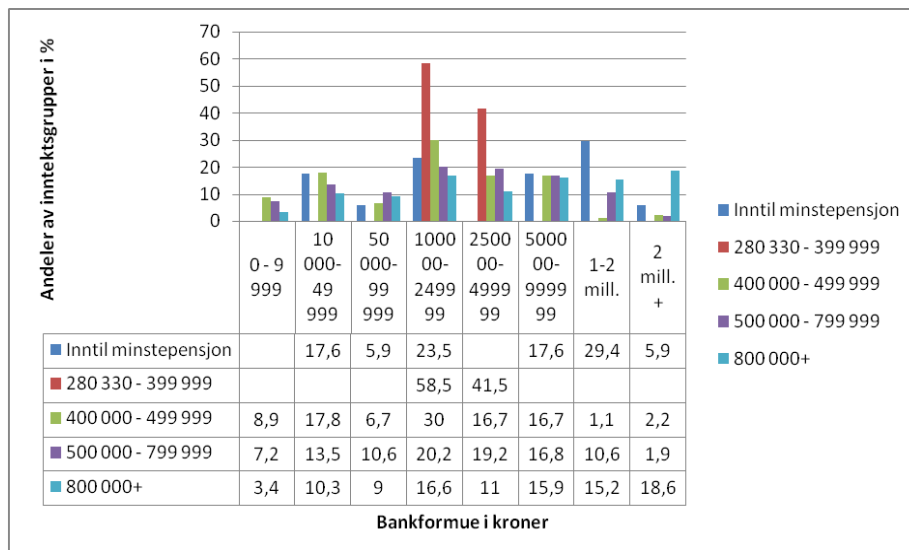
Bare lave andeler av de fire laveste inntektsgruppene betaler mer enn kr. 10 000 i avgifter og eiendomsskatt til kommunen.

Figur 19: Bankformue for tre inntektsgrupper blant Lillesands aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

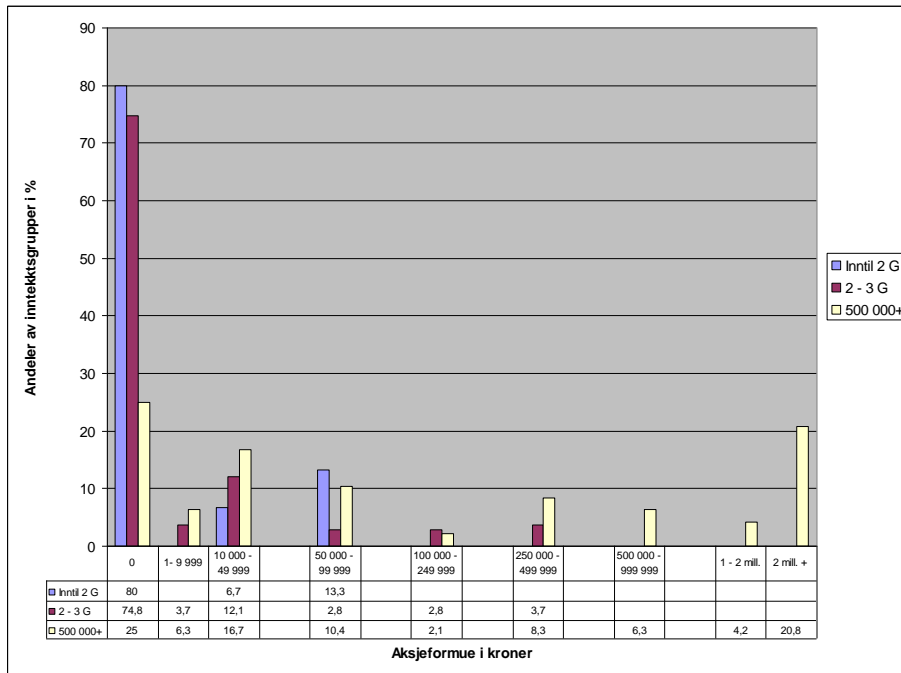
For minstepensjonistene (inntil 2G) holder trenden at de har de høyeste andelene innen de lavere bankformuene. I inntektsgruppen 2-3G har 55% en bankformue på under kr. 500 000.

Figur 20: Bankformue for utvalgte inntektsgrupper blant Lillesands to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

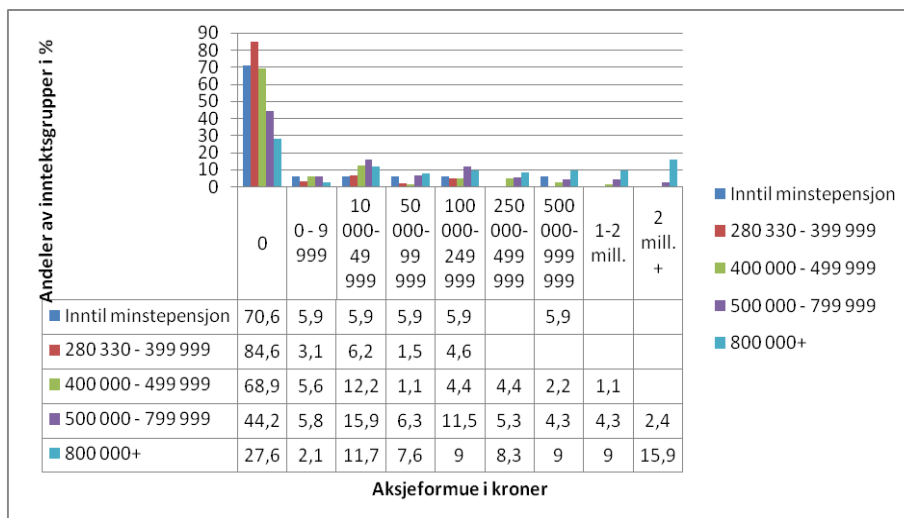
I inntektsgruppen like over minstepensjon har ingen en bankformue som overstiger kr. 500 000.

Figur 21: Aksjeformue blant Lillesands aleneboende pensjonister i 2010 – i prosent av utvalgte inntektsgrupper. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

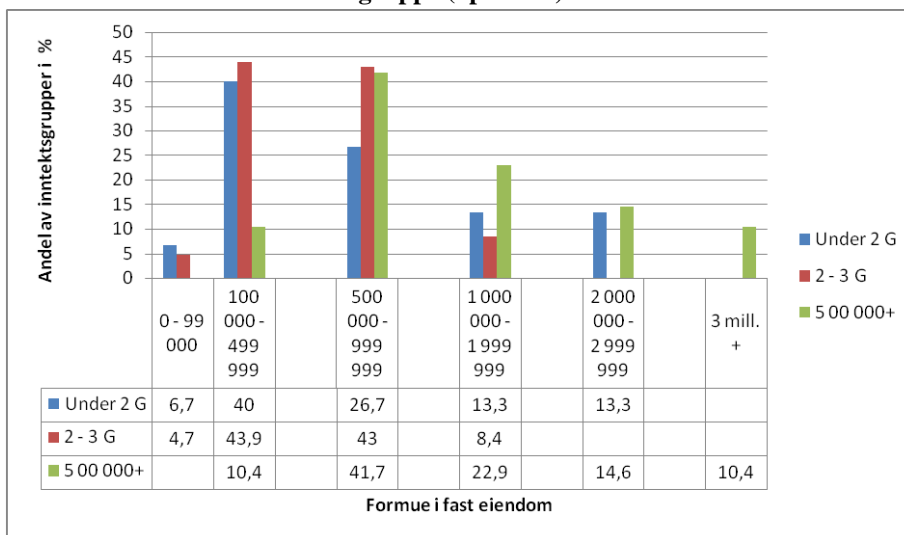
De to laveste inntektsgruppene har i liten grad anlagt sin formue i aksjer, men også i den høyeste inntektsgruppen utgjør personer uten aksjeformue den største gruppen. I de øvrige inntektsgruppene øker aksjeformuen med økende inntekt, men den høyeste inntektsgruppen har både den høyeste andelen aksjeeiere og personene med størst aksjeformue.

Figur 22: Aksjeformue blant Lillesands to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

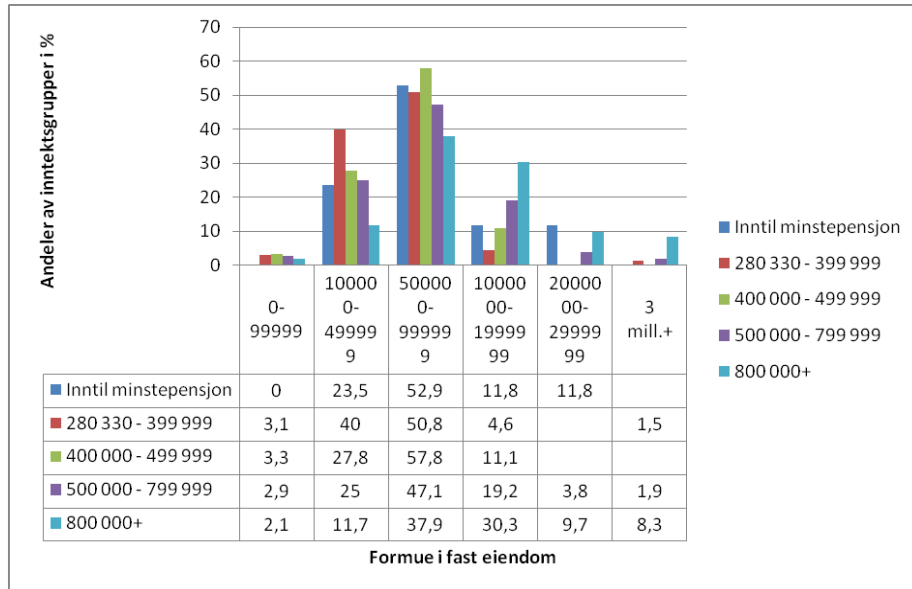
I to-personhusholdningene med inntekt like over minstepensjon har ingen en aksjeformue som overstiger kr. 250 000. Det store flertallet i de tre laveste inntektsgruppene har ingen formue plassert i aksjer.

Figur 23: Ligningsverdi av fast eiendom blant Lillesands aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

I de to laveste inntektsgruppene har mellom 73,7% og 91,6% fast eiendom med en ligningsverdi under 1 millioner kroner.

Figur 24: Ligningsverdi av fast eiendom blant Lillesands to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

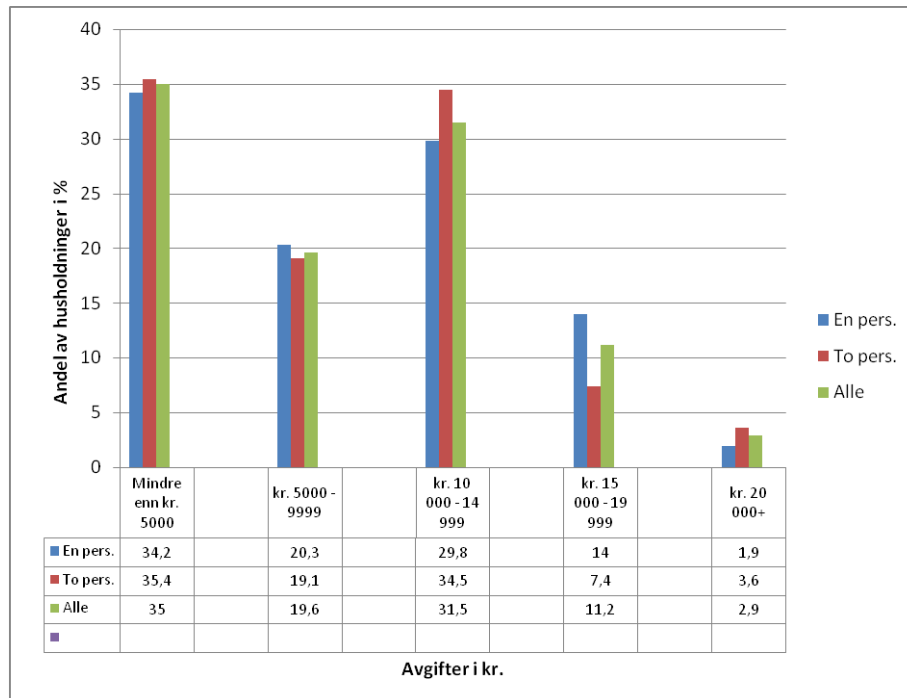
I de to nest laveste inntektsgruppene har mellom 88,9% og 93,9% fast eiendom med en ligningsverdi under 1 million kroner. Minstepensjonistene har større spredning i verdien, men utgjør bare 17 husholdninger.

3.4 Risør kommune

For Risør har vi data for alle pensjonister som var 67 år og eldre i 2009 og bosatt i kommunen per 01.01. 2011. I 2010 var det i alt 851 pensjonisthusholdninger i kommunen fordelt på 365 en-personhusholdninger og 486 to-personhusholdninger. Dette innebærer at 43% av husholdningene var en-personhusholdninger og 57% to-personhusholdninger. En-personhusholdningene betalte i gjennomsnitt kr. 9003 i eiendomsskatt og avgifter/gebyrer til kommunen, mens to-personhusholdningene betalte kr. 9 127.

Betrakter man fordelingen av eiendomsskatt og kommunale avgifter på husholdningene, blir bildet som i den følgende figuren:

Figur 25: Fordeling av kommunale skatter og avgifter for pensjonistene i Risør. Andel av husholdningstyper per avgiftsgruppe 2010.

Nesten 55% av alle husstandene betalte under kr. 10 000 i eiendomsskatt og kommunale avgifter og over 85% betalte under kr. 15 000.

Bostøtten er gjennomgående lite brukt av pensjonistene i Risør. I 2010 mottok kun 8 husholdninger bostøtte. Av disse var 4 enpersons- og 4 toperson-husholdninger. En var minstepensjonist og de øvrige hadde en inntekt mellom 2 og 3G (kr. 151 282 - 226 923) og betalte mellom kr. 2 937 og kr. 14 021 i eiendomsskatt og kommunale avgifter. Som vist i denne rapportens del 1 har Risør en kriteriebasert eiendomsskatt med solide fradrag for gamle bygninger. Dette fører til lave eiendomsskatter i kommunen.

Tabell 24: Inntektsfordeling i en-personhusholdningene i Risør

Inntekt	Antall	Andel i %
Inntil 2G(minstepensjonist) kr. 151 282	15	4,4 %
2 – 3 G kr. 151 283 – 226 923	98	26,8 %
3 – 4 G kr. 226 924 – 302 564	91	24,9 %
4 – 5G kr. 302 565 – 378 205	63	17,2 %
Kr. 380 000 – kr. 449 999	38	10,4 %
Kr. 500 000 – kr. 599 999	38	10,4 %
Kr. 600 000 – kr. 999 999	19	5,2 %
Kr. 1 000 000 +	3	0,8 %
Totalt	365	100 %

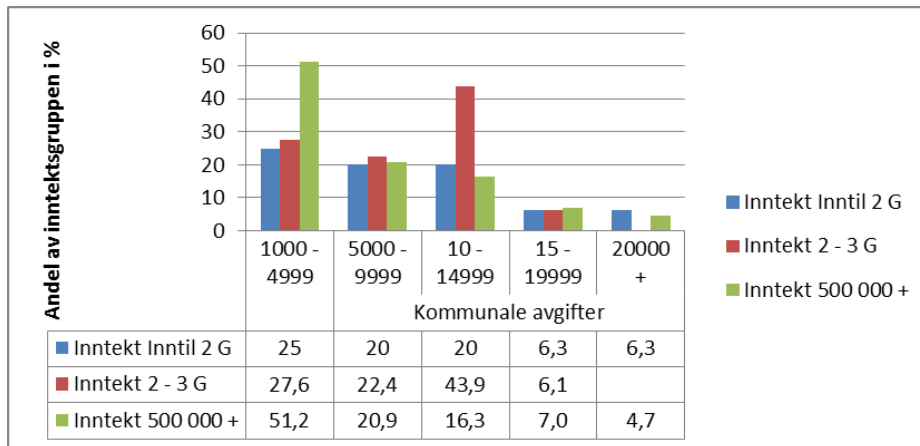
Vi ser at andelen minstepensjonister også her er betydelig lavere enn både for fylket og landet som helhet. Hypotesen fra rapportens del 1 om at andelen pensjonister i inntektsgruppen 2-3G ville være den største, synes å bli bekreftet. I alt 16,4% har en inntekt større enn kr. 500 000 per år.

Tabell 25: Inntektsfordelingen blant Risørs to-personhusholdninger i 2010

Inntektsgrupper	Antall	Andel i%
Inntil minstepensjon (kr. 280 329)	6	1,2 %
Kr. 280 330 – 399 999	111	23,1 %
Kr. 400 000 – 499 999	95	19,8 %
Kr. 500 000 – 599 999	71	14,8 %
Kr. 600 000 – 799 999	87	18,1 %
Kr. 800 000 – 999 999	56	11,6 %
Kr. 1 000 000+	55	11,4 %
Totalt	481	100 %

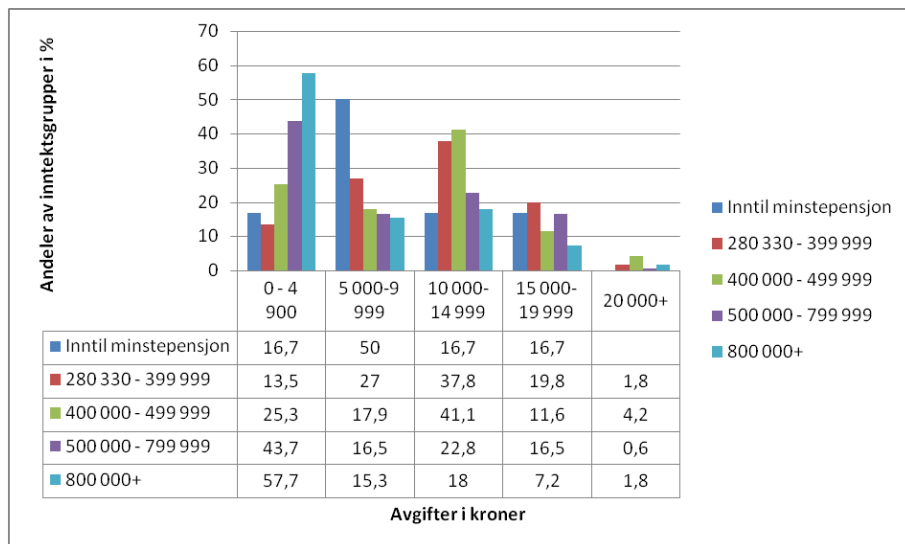
Her er det kun seks husholdninger som har en inntekt inntil minstepensjonens beløpsgrense. Inntektsgruppen like over minstepensjonen er, som for de øvrige kommunene, den største.

Figur 26: Kommunale avgifter for tre inntektsgrupper blant Risørs aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

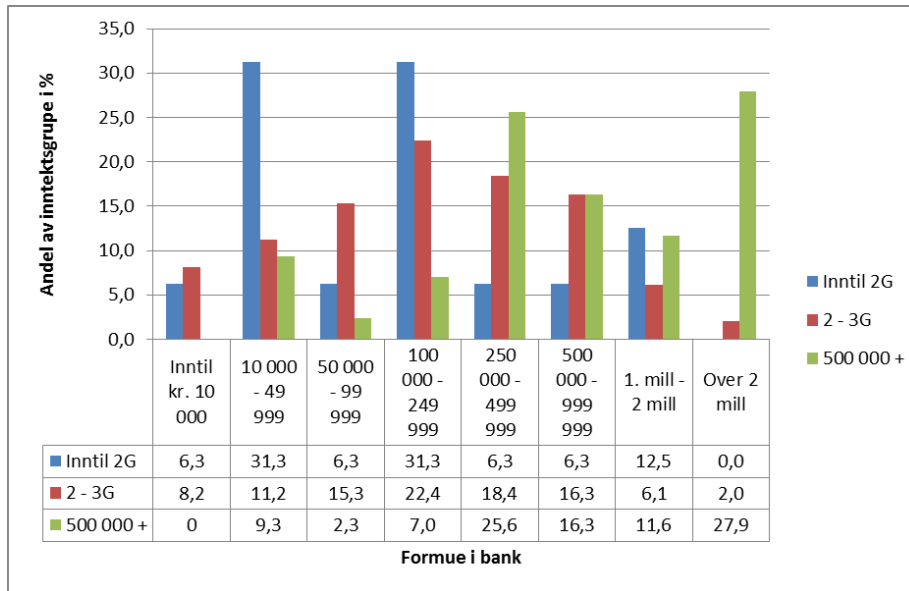
Totalt sett betaler bare et fåtall av kommunens enslige pensjonister kr. 20 000 eller mer i eiendomsskatt og kommunale avgifter.

Figur 27: Kommunale avgifter for utvalgte inntektsgrupper blant Risørs to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

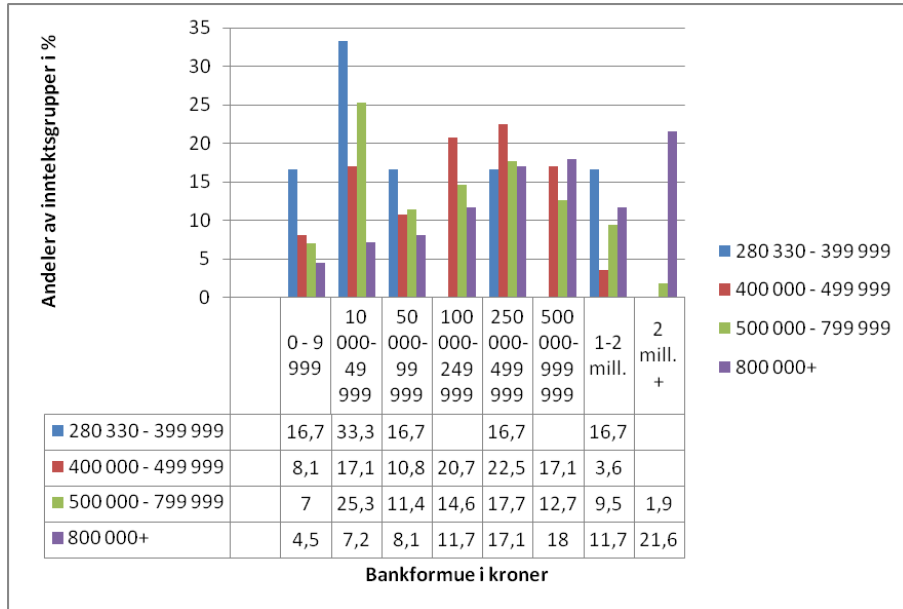
Gruppen med de høyeste inntektene har i Risør den høyeste andelen i den laveste avgiftsgruppen med hele 57,7%.

Figur 28: Bankformue for tre inntektsgrupper blant Risørs aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

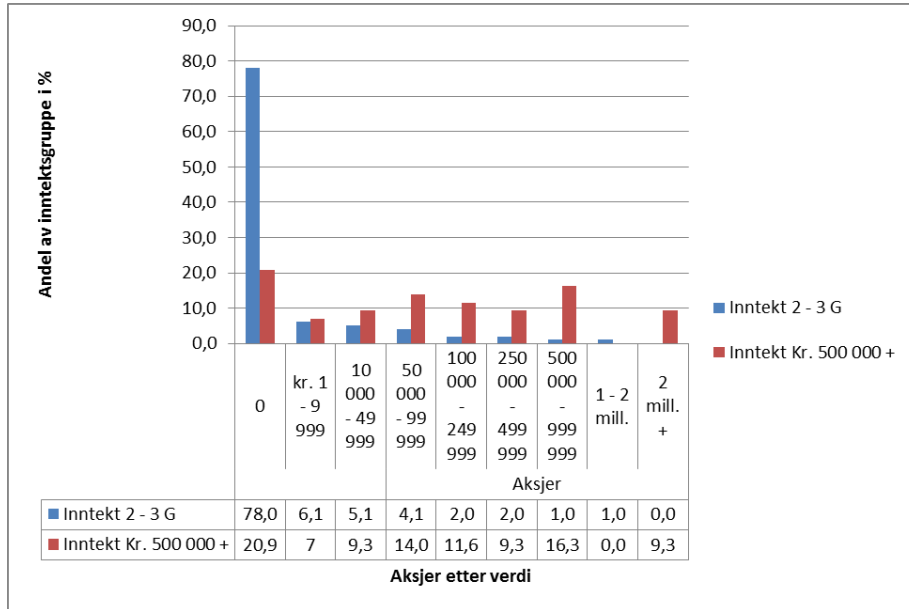
Mens kurven for minstepensjonistene – som forventet – ligger til venstre i figuren, og kurven for gruppen med de høyeste inntektene ligger til høyre, utgjør kurven for inntektsgruppen 2-3G tilnærmet en normalfordelingskurve men en topp i formuer mellom kr. 100 000 og kr. 250 000.

Figur 29: Bankformue for utvalgte inntektsgrupper blant Risørs to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

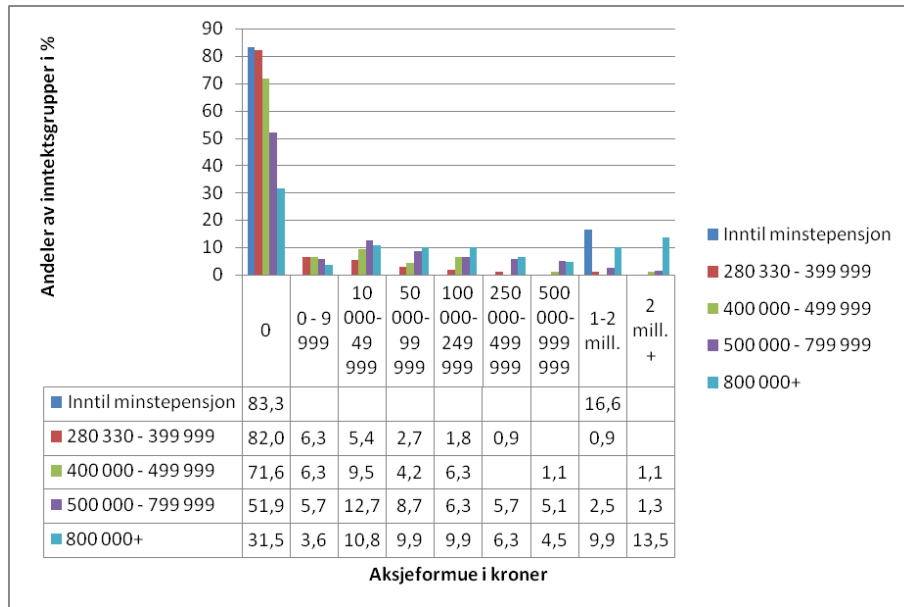
I to-personhusholdningene har de laveste inntektsgruppene gjennomgående høyere bankformuer enn i en-personhusholdningene.

Figur 30: Aksjer etter verdi blant Risørs aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

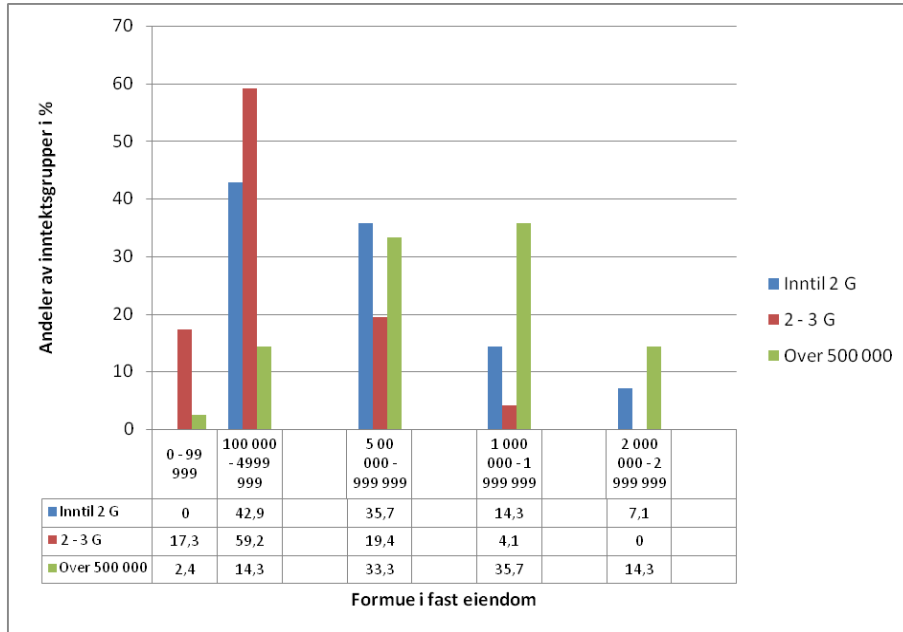
Bare en av kommunens aleneboende minstepensjonister hadde i 2010 aksjer. Aksjeporteføljen for de øvrige innteksgruppene øker med økende inntekt. Inntektsgruppen kr. 500 000 + hadde den høyeste andelen med aksjer med 79,1%.

Figur 31: Aksjer etter verdi blant Risørs to-personhusholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

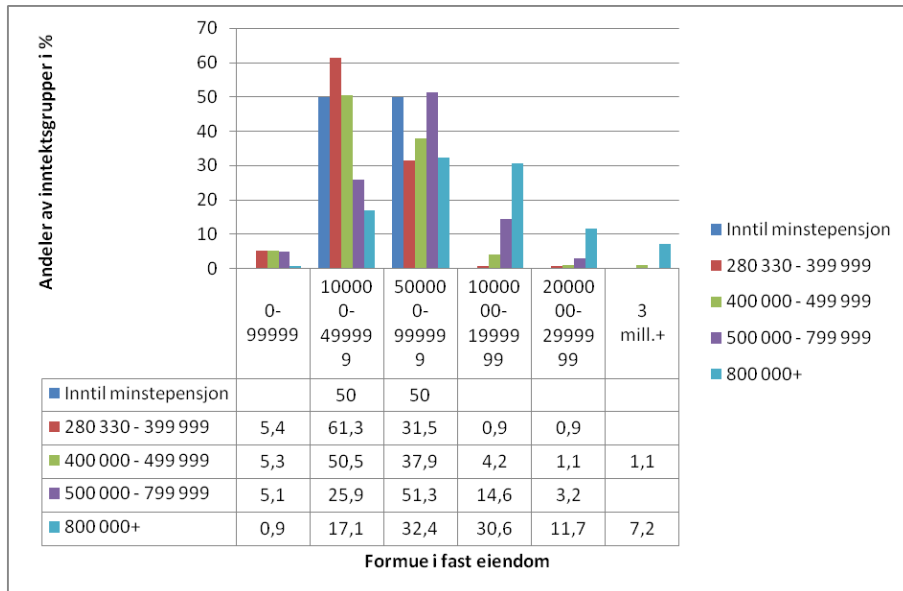
Andelen med aksjer var også for to-personhusholdningene lav i Risør.

Figur 32: Ligningsverdi av fast eiendom blant Risørs aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

For de laveste inntektsgruppene har 78,8% fast eiendom en ligningsverdi under 1 million kroner.

Figur 33: Ligningsverdi av fast eiendom blant Risørs to-personhusholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

For to-personhusholdningene har enda større andeler av fast eiendom en verdi under en mill. kroner enn for en-personhusholdningene for de tre laveste inntektsgruppene.

3.5 Tvedestrand

I 2010 hadde Tvedestrand i alt 710 pensjonisthusholdninger. Av disse var 330 (46,4%) en-personhusholdninger og 380 (53,6%) to-personhusholdninger.

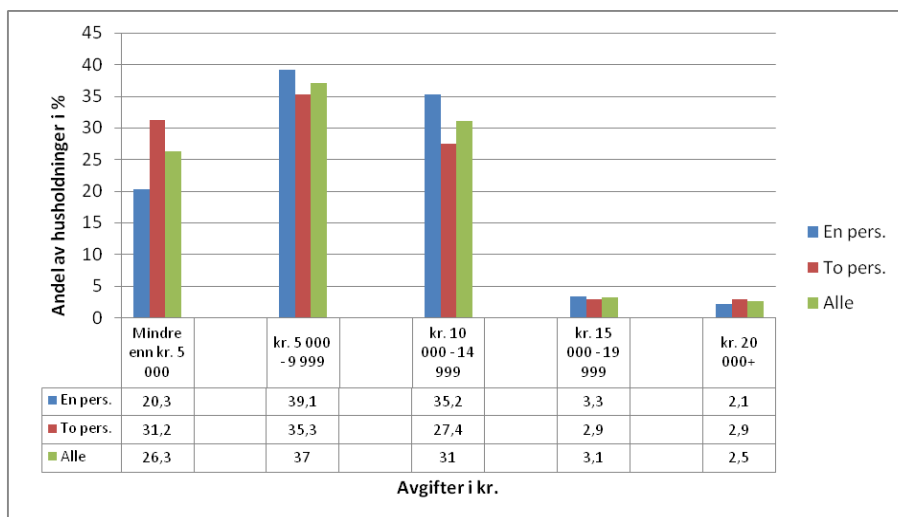
Husholdningene betalte i gjennomsnitt kr. 8 358 i kommunale avgifter. Tvedestrand har ikke eiendomsskatt. En-personhusholdningene betalte i gjennomsnitt kr. 9 019 og to-personhusholdningene kr. 7 805. Fordi kommunen ikke har eiendomsskatt kommer det merverdiavgift på hele avgiften pensjonistene betaler inn til kommunen. Her kan man legge til 25% på de avgiftene som er oppført i tabellene.

I alt mottok 15 husholdninger bostøtte. Alle disse var en-personhusholdninger i inntektsgruppen 2-3G. De mottok mellom kr. 6 612

og kr. 29 377 i bostøtte og betalte mellom kr. 825 og kr. 15 414 i kommunale avgifter.

Figur 34: Fordeling av kommunale skatter og avgifter for pensjonistene i Tvedestrand. Andel av husholdningstyper per avgiftsgruppe 2010.

I 2010 betalte over 60% av husholdningene i Tvedestrand betalte under kr. 10 000 i kommunale avgifter til kommunen, og nesten 95% betalte under kr. 15 000 (merverdiavgift kommer i tillegg).

Tabell 26: Inntektsfordeling i en-personhusholdningene i Tvedestrand 2010

Inntekt	Antall	Andel i %
Inntil 2G (minstepensjonist): kr. 151 282	13	3,9 %
2 – 3G: kr. 151 283 – 226 923	99	30,0 %
3 – 4G: kr. 226 924 – 302 564	62	18,8 %
4 – 5G: kr. 302 565 – 378 205	58	17,6 %
Kr. 380 000 – kr. 449 999	42	12,7 %
Kr. 500 000 – kr. 599 999	20	6,1 %
Kr. 600 000 – kr. 999 999	30	9,1 %
Kr. 1 000 000 +	3	1,8 %
Totalt	330	100 %

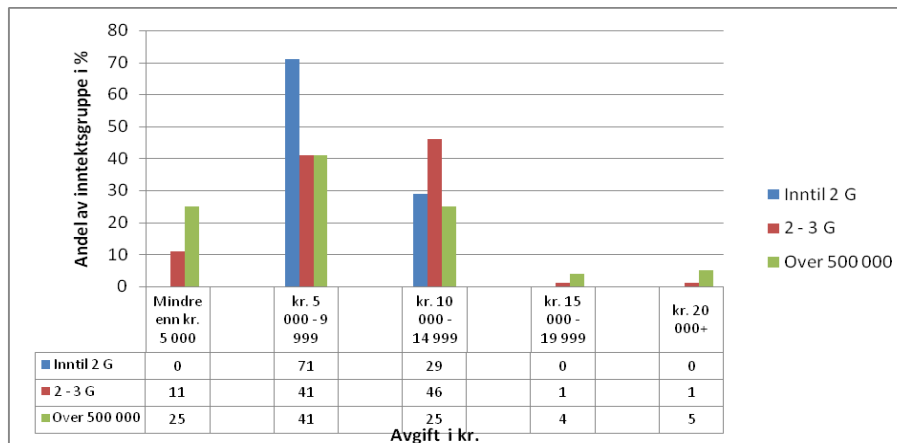
Inntektsgruppen 2-3G utgjør også blant en-personhusholdningene i Tvedestrand den største inntektsgruppen.

Tabell 27: Inntektsfordelingen blant Tvedestrands to-personhusholdninger i 2010

Inntektsgrupper	Antall	Andel
Inntil minstepensjon (kr. 280 329)	9	2,4 %
Kr. 280 330 – 399 999	67	17,8 %
Kr. 400 000 – 499 999	77	20,4 %
Kr. 500 000 – 599 999	54	14,3 %
Kr. 600 000 – 799 999	77	20,4 %
Kr. 800 000 – 999 999	32	8,5 %
Kr. 1 000 000+	61	16,2 %
Total	377	100 %

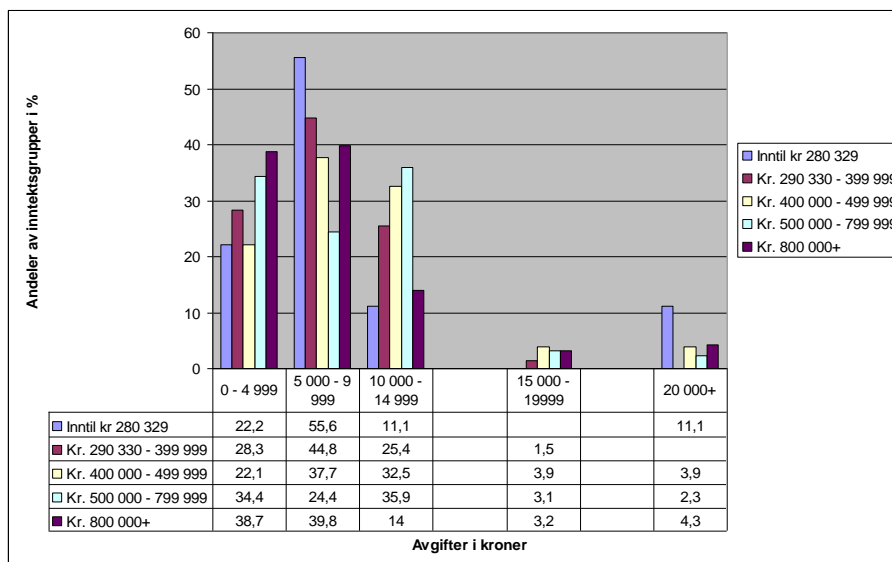
I to-personhusholdningene i Tvedestrand er inntektsgruppen fra kr. 400 000 til kr. 499 999 størst.

Figur 35: Kommunale avgifter for 3 inntektsgrupper blant Tvedestrands ale-neboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

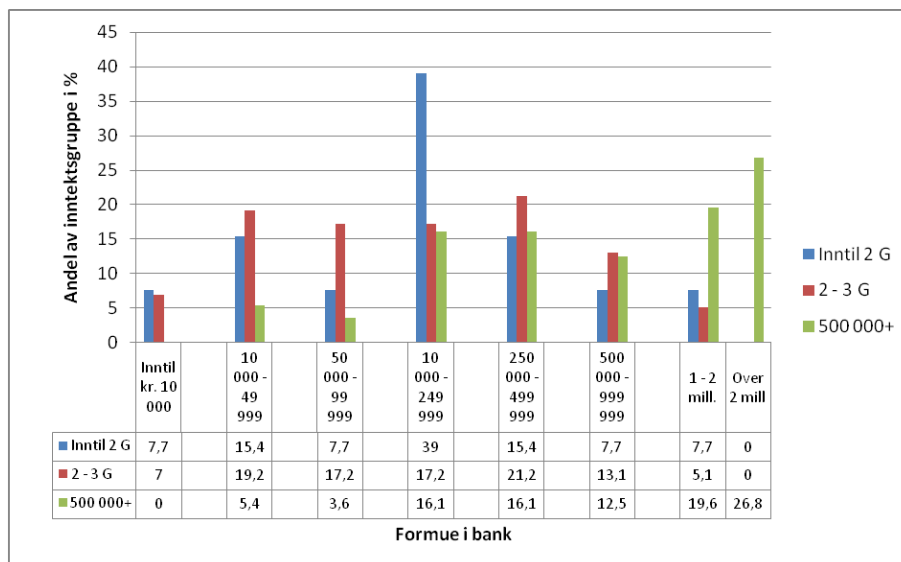
For de to laveste inntektsgruppene ligger tyngdepunktet i avgifter fra kr. 5000 til kr. 14 999. I inntektsgruppen 2-3G betaler 46% mellom kr. 10 000 og kr. 14 999 i kommunale avgifter.

Figur 36: Kommunale avgifter for utvalgte inntektsgrupper blant Tvedestrands to-personhusholdninger i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

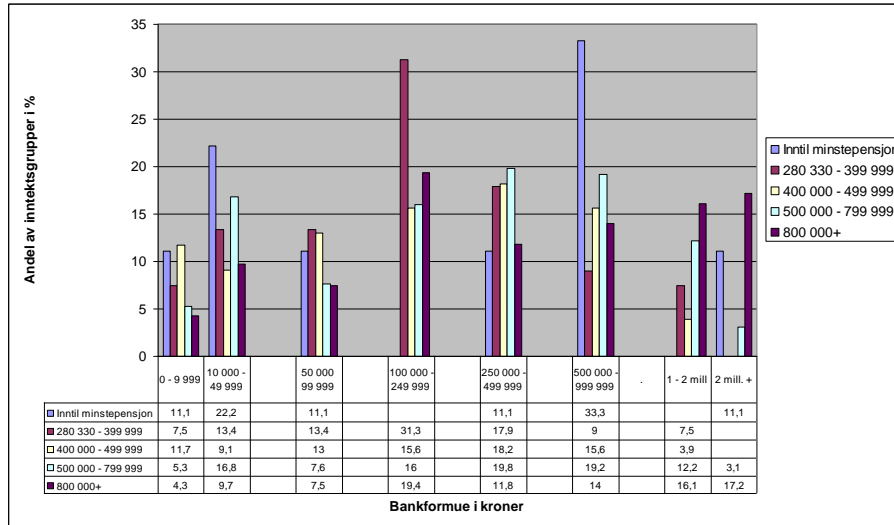
I to-personhusholdningene utgjør avgiftsgruppen fra kr. 5 000 til kr. 9 999 den største for de tre laveste inntektsgruppene.

Figur 37: Bankformue for tre inntektsgrupper blant Tvedestrands aleneboende pensjonister i år 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

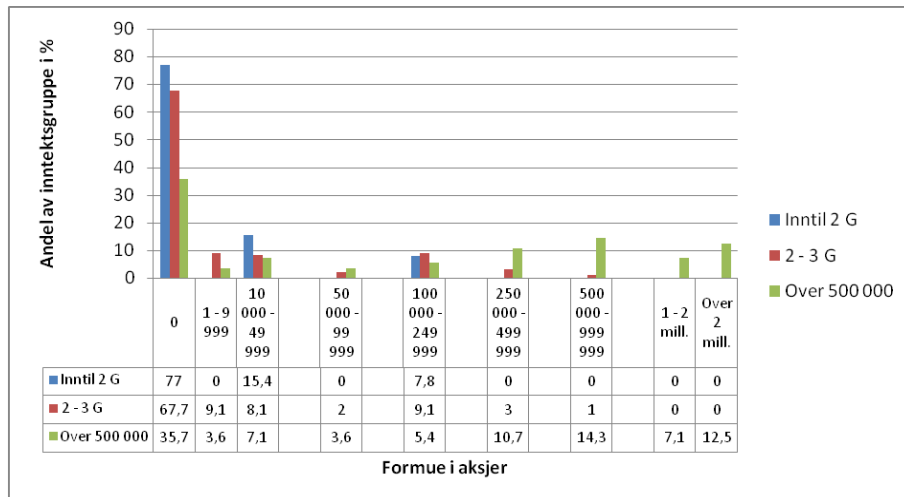
Formuegruppen mellom kr. 250 000 og kr. 499 999 utgjør den største for inntektsgruppen mellom 2 og 3G, mens den for minstepensjonister ligger et intervall lavere.

Figur 38: Bankformue for utvalgte inntektsgrupper blant Tvedestrands to-personhusholdninger i år 2010 Andel av inntektsgruppe (i prosent).

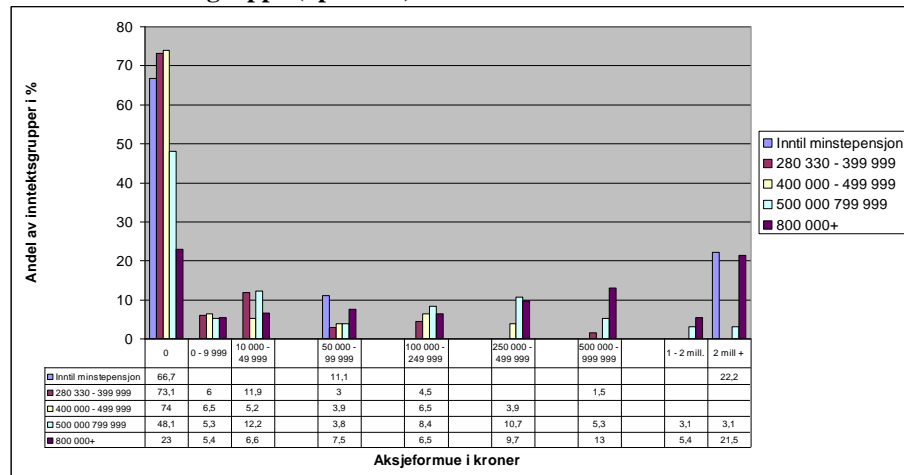
Inntektsgruppen inntil minstepensjon har her en ujevn formue-fordeling, mens inntektsgruppen over har sin største andel i formuegruppen mellom kr. 100 000 til kr. 249 999.

Figur 39: Aksjer etter verdi blant Tvedestrands aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

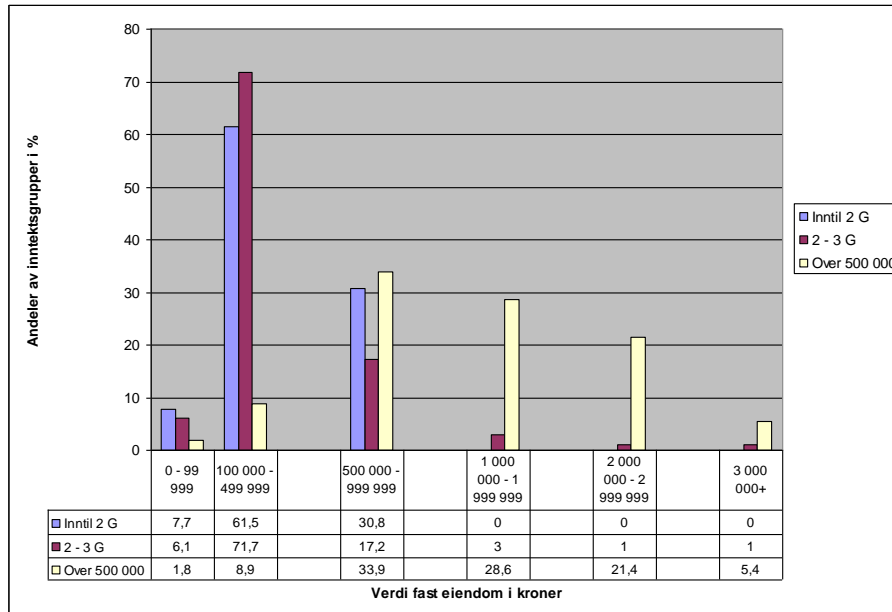
I de laveste inntektsgruppene er andelen med aksjeformue lav. Det er flytende overganger mellom de øvrige inntektsgruppene. Den høyeste inntektsgruppen som har den høyeste andelen med aksjeformue har også de største aksjeformuene.

Figur 40: Aksjer etter verdi blant Tvedestrands to-personhusholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

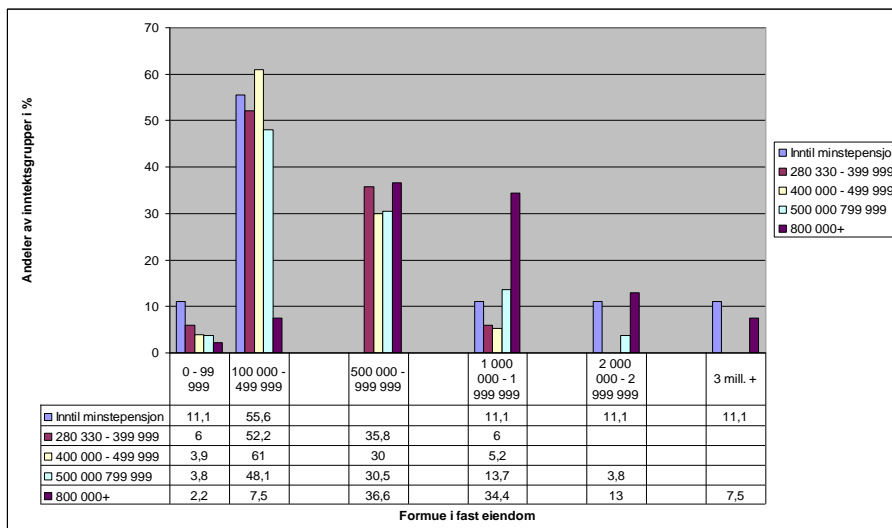
I to-personhusholdningene har høye andeler av de tre laveste inntektsgruppene ingen aksjeformue.

Figur 41: Ligningsverdi av fast eiendom blant Tvedestrands aleneboende pensjonister i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

De to laveste inntektsgruppene har nesten all sin faste eiendom i Ligningsverdigrupperne under 1 million kroner.

Figur 42: Ligningsverdi av fast eiendom blant Tvedestrands topersonsholdninger i 2010. Andel av inntektsgruppe (i prosent).

I to-personhusholdningene har de to nest laveste inntektsgruppene over 90% av sine eiendommer i formue-gruppene under 1 million kroner.

3.6 Oppsummering del 2

Del 2 av denne undersøkelsen bygger på tall for hva pensjonistene virkelig har betalt til kommunene i avgifter og eiendomsskatt og ikke på modellberegninger ut fra avgifts- og skattesatser som del 1. Dette medfører at resultatene i denne undersøkelsen er noe forskjellige i forhold til del 1. I del 1 skisserer vi et sett med alternative størrelser på bolig som ikke nødvendigvis er de reelle størrelsene, som er beregningsgrunnlaget for skatter og avgifter. I del 2 får vi derimot et mer reelt bilde av de faktiske innbetalinger til kommunene basert på kommunenes egne tall. Differansen mellom det beregnede (i del 1) og de reelle innbetalingene (i del 2) er størst i Arendal.

I denne undersøkelsen fremstår dermed Lillesand (mot Arendal i del 1) som den kommunen det er billigst for pensjonister å bo i. Risør og Tvedestrand ligger i middelsjiktet og Arendal er den dyreste kommunen. I Kostra (SSB) 2013 kommer Arendal ut med et gjennomsnittsbetrag for kommunale avgifter og eiendomsskatt per husstand på litt over kr. 11 000. Til dette kan man si at eiendomsskatten i 2010 utgjorde 7 promille, mens den i 2012 utgjorde 5,6 promille. For 2013 vil den sannsynligvis bli satt opp til 7 promille igjen.

Det andre argumentet i forhold til gjennomsnittet fra Kostra er at denne undersøkelsen dreier seg om pensjonister. Pensjonister har i løpet av et langt liv sannsynligvis skaffet seg betydelige faste eiendommer som i Arendal blir eiendomsbeskattet etter markedsbaserte verdivurderinger.

Del 2 av rapporten bekrefter imidlertid antakelsene fra del 1, at det er inntektsgruppene like over minstepensjon som for det første utgjør den største andelen av alderspensjonistene. Videre viser denne delen av undersøkelsen at disse gruppene – både i en- og topersonhusholdninger har lavest formue i alle formue-gruppene (aksjer, bankinnskudd og fast eiendom).

Det synes å være en betydelig forskjell på avgiftsnivået mellom kommunene. I Lillesand betaler rundt 90% av både en- og to-personhusholdningene i de laveste inntektsgruppene under kr. 10 000 i kommunale avgifter, mens over 60% i Arendal betaler mer enn kr. 20 000. I Risør og Tvedestrand betaler de fleste pensjonistene i de laveste inntektsgruppene under kr. 15 000 i kommunale avgifter og eiendomsskatt. Merverdiavgift kommer i tillegg til avgif-

tene og de fleste pensjonistene har formuesverdier som innebærer formueskatt til kommunene.

I følge SIFOs standardbudsjett for 2010 (SIFO, 2010) trenger en eldre person kr. 107 040 per år for å dekke sine levekostnader, mens et par trenger kr. 174 120. Dette budsjettet dekker ikke skatt og kommunale avgifter eller utgifter til å bo. Det innebærer at en enslig minstepensjonist i 2010 hadde igjen kr. 44 242 (29,1%) av pensjonen til øvrige utgifter og et par kr. 106 109 (37,9%). Minstepensjonistene utgjør ingen stor inntektsgruppe blant pensjonistene, særlig ikke blant to-personhusholdningene, men det er fortsatt noen av dem.

Inntektsgruppen over minstepensjon, satt til 2-3G for enpersonhusholdninger og minstepensjon til kr. 399 999 for topersonhusholdninger, utgjør, med ett unntak for to-personhusholdninger i Lillesand, den største inntektsgruppen blant pensjonistene. For enpersonhusholdninger varierte denne inntekten i 2010 fra kr. 151 283 til kr. 226 923 dvs. med kr. 75 641. For to-personhusholdninger varierte den fra 279 872 til kr. 399 999, det vil si med kr. 120 127.

En-personhusholdningene i denne gruppen vil følgelig ha igjen mellom kr. 44 241 og kr. 119 882 etter at utgiftene til livsopphold er betalt. Per måned utgjør dette mellom kr. 3 687 og kr. 9 990 som blant annet skal dekke boutgifter, skatt (inntekter over 2G beskattes som vanlig inntekt), kommunale avgifter og eventuell eiendomsskatt. Dersom man trenger hjemmehjelp, kommer kostnadene for dette i tillegg.

To-personhusholdningene i inntektsgruppen vil ha igjen mellom kr. 106 108 og kr. 226 235 når utgiftene til livsopphold er betalt. Per måned utgjør dette mellom kr. 8 842 og kr. 18 853 til dekning av boutgifter, skatt, kommunale avgifter, eiendomsskatt og eventuell hjemmehjelp.

Særlig i den nedre enden av skalaen i denne inntektsgruppen kan dette bli knapt. Fordi både eiendomsskatt og kommunale avgifter er in-sensitive i forhold til pensjonistenes inntekter, kan det for pensjonister i de lave innteksgruppene bli et problem å beholde boligen.

Bostøtte er svært lite brukt av pensjonistene, selv om inntektstall og tall for kommunale avgifter skulle tilsi at langt flere har krav på bostøtte. Her tror vi det er et potensiale for å øke mange pensjonisters inntekt og levestandard.

Litteraturliste

- NAV (2012). Statistikk alderspensjon
Norsk Familieøkonomi (2008). *Norsk Familieøkonomi sin kommuneundersøkelse 2008*.
NOU 2009:10. Fordelingsutvalget
SIFO (2010). Standardbudsjett for forbruksutgifter 2010
SIFO (2000). Standardbudsjett for 2000.
SSB (2001). Befolkningsstatistikk (folketelling)
SSB (2005) og (2011). Boligstatistikk
SSB (2010) og (2011). Kommunestatistikk
SSB Kostra (2013) Kommunale avgifter
St. Meld. 29 (2003-2004). *Eiendomsskatt*

Vedlegg.

Grunnlaget for å beregne de kommunale avgiftenes andeler av inntekt i 2000 og 2010.

Inntekter 1g = kr. 75 641 og 49 090, desiler = kr. 7 564 og 4 909

Inntekter 2g 2010 = kr. 151 282, 1 desil = kr. 15 128, øvre desil under = kr 136 154

Inntekter 2g 2000 = kr. 98 180, 1 desil = kr. 9 180, øvre desil under = kr. 89 000

Inntekter 3 g 2010 = kr. 226 923, 1 desil = kr. 22 692, nedre desil = kr. 158 846,
øvre desil = kr. 219 959

Inntekter 3 g 2000 = kr. 147 270, 1 desil = kr. 14 727, nedre desil = kr. 103 089,
øvre desil = kr. 142 361

Inntekter 4 g 2010 = kr. 302 564, 1 desil = kr. 30 256, nedre desil = kr. 234 487,
øvre desil = kr. 295 000

Inntekter 4 g 2000 = kr. 196 360, 1 desil = kr. 19 636, nedre desil = kr. 152 179,
øvre desil = kr. 191 451

Inntekter 5 g 2010 = kr. 378 205, 1 desil = kr. 37 820, nedre desil = kr. 310 128,
øvre desil = kr. 370 641

Inntekter 5 g 2000 = kr. 245 450, 1 desil = kr. 23 450, nedre desil = kr. 201 269,
øvre desil = kr. 240 541

Neste desil = kr. 385 769

Neste desil = kr. 250 359

Fou informasjon

Tittel	Forholdet mellom kommunale skatter og avgifter og alderspensjon
Prosjektnr	1720
Oppdragets tittel	Eldreøkonomi i Aust Agder
Prosjektleder	Thore K. Karlsen
Forfattere	Thore K. Karlsen
Oppdragsgiver	Aust-Agder fylkeseldreråd
Rapport type	Prosjektrapport
Rapport nr	7/2013
ISSN-nummer	0808-5544
Tilgjengelighet til rapporten	www.agderforskning.no
4 emneord	Eldreøkonomi, Aust-Agder, skatter, avgifter
Sammendrag	Prosjektrapporten omhandler utviklingen i kommunale skatter og avgifter sammenlignet med utviklingen av eldres inntekter i 4 kommuner i Aust Agder.